Rahpooye Memari-o Shahrsazi
(Quarterly Journal of Architecture and Urbanism)
Vol. 5, No. 19, Autumn 2026

Whose City? Analyzing Gender Inequality in Urban Public Spaces: A Critical-Narrative Review

Arina Nasri[1], **kyoumars Habibi**[2]

Received: 2026-01-02, Accepted: 2026-07-04
Doi: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

Extended Abstract

Urban public spaces are not neutral; rather, they reflect deep-seated power structures and systemic inequalities that consistently and systematically restrict women's presence, access, mobility, and fundamental sense of security. These spaces are often gender-blind, shaped by norms, policies, and planning paradigms that ignore women's lived experiences, diverse needs, and daily realities, thereby perpetuating and reproducing gender-based discrimination across various urban scales. This study aims to present a comprehensive theoretical-analytical picture of the existing literature and to identify and categorize the macro dimensions of gender inequality in urban space. The primary objective is to introduce a reliable, multidimensional analytical framework for gender-sensitive urban planning and to critically highlight the significant theoretical and geographical gaps prevalent in research from Global South countries, advocating for context-specific approaches.

The present study employs a critical-narrative approach, interpreting urban spaces as socio-cultural constructs entangled with patriarchal power relations, and utilizes systematic thematic analysis as its core methodological tool. To build a robust theoretical foundation, twenty key scholarly books published between 1988 and 2024 were selected as primary resources. Their theoretical content, conceptual approaches, and central findings were meticulously compared, analyzed, and coded through an iterative process of thematic analysis. This allowed for the distillation of dominant paradigms, including feminist urban theory, intersectional analysis, and spatial justice frameworks. Additionally, to map the evolution and focus of the research field, approximately eighty related articles published between 2000 and 2024 were reviewed. These articles were further examined using advanced bibliometric techniques, specifically keyword trend

1. PhD Candidate, Department of urban planning and Design, Faculty of Art and Architecture,University of kurdistan, Sanandaj, Iran.
Email: arina.nasri@uok.ac.ir 0000-0002-1811-9101
2. Professor, Department of urban planning and Design, Faculty of Art and Architecture, University of kurdistan, Sanandaj, Iran (Corresponding Author)
Email: k.habibi@uok.ac.ir 0000-0001-5492-8259

mapping and co-occurrence network analysis (via VOSviewer), to visually and analytically identify central thematic clusters, emerging research trends, and intellectual connections within the literature.

The results of this integrative analysis indicate that, based on the reviewed literature, gender inequality in urban public spaces manifests in a complex, interconnected web and can be fundamentally categorized into four overarching macro dimensions: (1) structural and legal inequalities, (2) spatial and physical inequalities, (3) safety and social inequalities, and (4) cultural and normative inequalities. These four macro dimensions collectively encompass ten distinct sub-components that further detail the mechanisms of exclusion. For instance, structural inequalities include the cumulative disadvantage in property ownership—where women face significant barriers in land and asset ownership—and gendered access to housing, which often leaves women in precarious living situations. Spatial inequalities detail women's complex mobility patterns, characterized by multi-purpose "trip-chaining," and their greater reliance on often unsafe public transport systems. Safety inequalities highlight the universal prevalence of harassment and the pervasive "fear-gender paradox," where women's perceived insecurity restricts their use of public space irrespective of actual victimization rates. Cultural inequalities unpack the normative frameworks that label women as "out of place" in public without a purposeful, respectable aim, enforcing informal social controls that regulate their presence and behavior.

Importantly, these four dimensions do not operate in isolation but rather in a layered and hierarchical manner. The safety-social dimension emerges as the most immediate and daily barrier to women's presence in public spaces. The spatial-physical dimension acts as an intermediate layer that can either intensify or alleviate perceived fear. In contrast, the structural-legal and cultural-normative dimensions constitute the deeper, more durable foundations that reproduce and legitimize inequalities across all levels. This hierarchical understanding—derived directly from the thematic analysis of codes and subthemes—provides a prioritized roadmap for urban intervention: starting with urgent safety improvements, followed by spatial redesign, and ultimately addressing structural and cultural transformations.

Furthermore, the findings reveal a strong and persistent thematic focus on issues of "fear/safety" and violence against women within the extant literature, confirming it as a primary concern shaping women's urban experience. The bibliometric analysis also shows a marked and accelerated theoretical growth in this interdisciplinary field from 2021 onwards, signaling its emergence as a vital area within urban studies, feminist geography, and planning theory. Although academic interest in gender and urban space has expanded considerably over the past two decades, the existing body of research remains theoretically fragmented and unevenly distributed. Much of the literature addresses gender inequality through isolated lenses such as safety, fear, or access, often relying on case-specific or descriptive approaches. As a result, gender inequality in urban public spaces is frequently examined as a set of discrete problems

rather than as an interconnected and multidimensional phenomenon rooted in broader structural, cultural, and institutional processes. The keyword network analysis identifies “gender,” “urban space,” “public spaces,” “violence,” and “mobility” as the most interconnected and frequently co-occurring terms, emphasizing the centrality of safety and access in current research. Notably, newer themes emerging post-2019 include “social media,” “violence against women,” and “right to the city,” indicating an evolving and expanding scholarly conversation. Moreover, the dominant theoretical frameworks in this field have largely emerged from the Global North, reflecting socio-spatial conditions that differ substantially from those of cities in the Global South. Bibliometric mapping confirms that the majority of knowledge production is concentrated in Europe and North America, with only a minimal contribution from the Global South, such as Iran. This imbalance underscores a significant epistemological gap, where theories and policies are often derived from Northern contexts and may be inappropriately applied or translated to the Global South, failing to account for distinct cultural, social, and historical specificities.

Therefore, this research underscores the essential and urgent necessity of developing localized, systematic, and culturally attuned frameworks to critically identify, analyze, and address the multifaceted nature of gender-based discrimination in urban public spaces. The proposed four-dimensional framework offers a starting point for such contextual adaptation. This endeavor is not merely academic but a practical necessity—one that can pave the way for more equitable, inclusive, and genuinely gender-sensitive urban design, policy-making, and planning in the future. The study concludes that urban planning must move beyond gender-blind or gender-neutral approaches to actively embed an intersectional gender perspective. This involves recognizing women not as a homogeneous group but as diverse citizens with a right to the city, and rethinking public spaces as realms of equal presence, safety, and social reproduction. Given the absence of a comprehensive framework—particularly within the Global South and contexts like Iran—for systematically analyzing these gendered spatial inequalities, the framework introduced in this study can serve as a fundamental benchmark. It provides a structured basis for assessing disparities, guiding future empirical research, and addressing the critical theoretical gaps in the literature, thereby fostering more contextually grounded and effective gender-sensitive planning in Iran and similar settings. Ultimately, the path toward just and humane cities depends on making gender a foundational variable in all urban planning and design processes, and on transitioning from gender-blind policies toward context-aware, gender-sensitive, and intersectional approaches that are locally grounded rather than merely translated from Global North models.

Methodologically, this study adopts a deliberately integrative and multi-layered approach that distinguishes it from much of the existing literature on gender and urban public space. Rather than relying on single-method empirical case studies or narrowly defined thematic analyses, the research combines a critical-narrative review with systematic thematic analysis and complementary

bibliometric techniques. By simultaneously analyzing foundational theoretical texts and a broad corpus of articles, the study reconstructs the intellectual structure of the field across time and geography. This dual strategy enables the identification of both explicit theoretical frameworks and implicit conceptual assumptions that shape how gendered inequalities in public space are understood. The use of iterative coding across diverse sources allows for the synthesis of fragmented debates into a coherent analytical structure, while bibliometric mapping provides an additional layer of validation by empirically tracing dominant themes, gaps, and emerging trajectories within the literature. This methodological configuration moves beyond descriptive literature reviews and offers a replicable, transparent, and theoretically grounded model for synthesizing complex interdisciplinary fields.

In terms of contribution, this study provides a foundational reference point for future gender-sensitive urban research in Iran, where systematic analytical frameworks remain scarce and much existing work is either case-specific or conceptually under-theorized. By proposing a four-dimensional macro framework grounded in global theoretical debates yet explicitly attentive to Global South and Iranian socio-spatial conditions, the research offers scholars a structured lens for designing empirical studies that are both context-aware and theoretically robust. The framework can guide the formulation of research questions, indicator selection, and mixed-method designs tailored to Iranian cities, where cultural norms, legal structures, and governance arrangements uniquely shape women's experiences of public space. More importantly, the study shifts future research away from isolated examinations of fear or access toward a multidimensional understanding of gendered spatial inequality. As such, the article contributes not only a conceptual model but also a methodological orientation that can support the development of more rigorous, comparative, and locally grounded gender and urban studies in Iran.

Keywords: Gender Inequality, Urban Public Spaces, Gender-Sensitive Urban Planning, Critical Narrative Analysis, Urban Feminism

شهر برای چه‌کسی؟ تحلیل نابرابری جنسیتی در فضاهای عمومی شهری: مروری روایی ـ انتقادی[۱]

آرینا نصری[۲]، کیومرث حبیبی[۳]

تاریخ دریافت: ۱۲-۱۰-۱۴۰۴، تاریخ پذیرش: ۱۳-۰۴-۱۴۰۵
DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

چکیده

فضاهای عمومی شهری خنثی نیستند؛ بلکه بازتابی از ساختارهای قدرت و نابرابری‌اند که حضور، دسترسی و احساس امنیت زنان را محدود می‌کنند. این فضاها اغلب کورجنسیتی‌اند و با نادیده گرفتن تجربه زیسته زنان، تبعیض جنسیتی را بازتولید می‌نمایند. این پژوهش با هدف ارائه تصویری نظری ـ تحلیلی از ادبیات موجود و استخراج ابعاد کلان نابرابری جنسیتی در فضاهای شهری، به منظور معرفی چارچوبی تحلیلی برای برنامه‌ریزی حساس به جنسیت و نشان دادن خلأهای نظری در کشورهای جنوب جهانی انجام شده است. در این راستا از رویکرد روایی ـ انتقادی و روش تحلیل مضمون بهره گرفته شده است. بیست کتاب کلیدی و هشتاد مقاله مرتبط (۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴) با استفاده از کدگذاری، نقشه‌سازی روند کلیدواژه‌ها و تحلیل شبکه‌های هم‌وقوعی بررسی شدند. یافته‌ها نشان می‌دهد نابرابری جنسیتی در فضای شهری در چهار بُعد کلان دسته‌بندی می‌شود: ۱. ساختاری و حقوقی، ۲. فضایی و کالبدی، ۳. امنیتی ـ اجتماعی و ۴. فرهنگی ـ هنجاری. این ابعاد به صورت لایه‌ای عمل می‌کنند: بعد امنیتی ـ اجتماعی فوری‌ترین مانع حضور زنان، بعد فضایی ـ کالبدی لایه واسط، و ابعاد ساختاری و فرهنگی زیربنای عمیق‌تر بازتولید نابرابری هستند. تمرکز پژوهشی قوی بر «ترس/ امنیت» و رشد نظری این حوزه از سال ۲۰۲۱ مشهود است، اما اکثریت تولید دانش متعلق به شمال جهانی است و مطالعات جنوب جهانی اندک‌اند. ازاین‌رو، توسعه چارچوب‌های بومی برای شناسایی و رفع تبعیض‌های جنسیتی، ضرورتی اساسی برای برنامه‌ریزی شهری عادلانه است. چارچوب چهاربعدی ارائه‌شده می‌تواند به عنوان ابزاری تحلیلی برای ارزیابی سیاست‌ها و طراحی‌های شهری در بستر ایران و سایر کشورهای جنوب جهانی به کار گرفته شود.

کلیدواژه‌ها: نابرابری جنسیتی، فضاهای عمومی شهری، برنامه‌ریزی شهری حساس به جنسیت، تحلیل روایی-انتقادی، فمینیسم شهری

---

۱. مقاله حاضر برگرفته از رسالهٔ دکتری نگارندهٔ اول با عنوان «زنان و شهر: واکاوی فضاهای عمومی شهری حساس به جنسیت؛ نمونه مطالعاتی: شهر سنندج» است، که با راهنمایی نگارندهٔ دوم در دانشگاه کردستان در حال انجام است.

۲. پژوهشگر دکتری، رشته شهرسازی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.
0000-0002-1811-9101 Email: arina.nasri@uok.ac.ir
۳. استاد تمام، گروه شهرسازی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.
0000-0001-5492-8259 Email: k.habibi@uok.ac.ir

بیان مسئله: شهر بی‌طرف نیست

فضاهای عمومی به مثابه قلب زندگی دموکراتیک شهر (Pancholi, Yigitcanlar and Guaralda, 2015)، منعکس‌کننده معنای زندگی شهری‌اند (Vera-Gray and Kelly, 2020). فضای عمومی را می‌توان به عنوان مکانی برای تعامل و برخورد اجتماعی تعریف کرد که در آن گروه‌هایی با علایق مختلف همگرا می‌شوند، در دسترس و برای همه باز است، و برای استفاده‌های گوناگون طراحی شده‌اند و مردم می‌توانند در زندگی عمومی که در آن در جریان است شرکت کنند (Güney, 2014). اما امروزه در شهرهای جهان توسعه‌یافته، فضاهای شهری عمومی در اقتصادهای نوظهور، تحت تأثیر تحولات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، نقش تاریخی خود را به عنوان عرصه تعامل همه‌شمول از دست داده و به سمت اهداف سودگرایانه حرکت کرده‌اند (Mandeli, 2019). شهرهای ما پس از ساخت، همچنان به شکل‌دهی و تأثیرگذاری بر روابط اجتماعی، قدرت، نابرابری و غیره ادامه می‌دهند (Kern, 2021). پژوهش‌ها نشان می‌دهند که برخی از تفاوت‌ها در فضای شهری باعث تبعیض و محرومیت می‌شوند. جنسیت، نژاد، ناتوانی و سن، ریشه بسیاری از تبعیض‌ها در فضای شهری‌اند (Reeves, 2004). در این میان، تمامی چالش‌هایی که فضاهای عمومی شهری در کشورهای در حال توسعه‌ای مانند ایران با آن دست به گریبان است، این فضاها به دلایل گوناگون از جمله تبعیض‌ها و نابرابری‌های جنسیتی (Ruxton and Oxfam, 2004; Chant and McIlwaine, 2013; Wrede, 2015; Kern, 2021)، نتوانسته‌اند محیطی عادلانه و بدون تبعیض برای تمامی گروه‌های اجتماعی از جمله زنان فراهم آورند.

با آنکه زنان به طور فزاینده‌ای اکثریت جمعیت شهری را در سراسر جنوب جهانی تشکیل می‌دهند (Habitat, 2012; Chant et al, 2013)، این واقعیت که هنوز در کشورهای در حال توسعه و ضعیف‌تر به لحاظ اقتصادی، فضاهای عمومی شهری در تسلط مردان است را نمی‌توان نادیده گرفت (Ruxton et al, 2004). نابرابری جنسیتی در فضاهای عمومی جوامع مسلمان مانند ایران به دلیل مقررات محدودکننده بر حضور و فعالیت‌های عمومی زنان، همچنان یک مسئله مبرم باقی مانده است (Askarizad & Dastoum, 2025). تغییر پارادایم در ادبیات فضای عمومی شهری از این منظر اجتناب‌ناپذیر است، تمرکز از نگاه‌کردن به فضا به عنوان یک محیط خنثی ـ پس‌زمینه‌ای عینی و اجتناب‌ناپذیر که تغییرات اجتماعی در آن رخ می‌دهد ـ به بیان یک رابطه سازنده و دیالکتیکی متقابل بین ساختار اجتماعی و فضا تغییر کرده است (Ranade, 2007). «حوزه عمومی» باید به عنوان مقوله‌ای جنسیتی و ساخته‌شده از نظر فرهنگی درک شود. این تغییر نگاه، یکی از مبانی نظری پژوهش حاضر است که بر اساس آن، فضاهای عمومی نه عرصه‌ای بی‌طرف، بلکه بستری برای بازتولید نابرابری‌های جنسیتی محسوب می‌شوند. زنان تقریباً در تمام طول تاریخ در فرایند برنامه‌ریزی شهری و در ساختار اجتماعی «جنس دوم[1]» بوده‌اند و بنابراین دسترسی آنها به حوزه عمومی با مانع مواجه شده است. به گفته دوبووار، زنان از آزادی‌های ذهنی، فضایی و اقتصادی یکسانی که در جامعه برای مردان ارائه می‌شود، برخوردار نیستند. در اینجا، «دیگر بودن[2]» به عنوان کیفیت ذاتی زنان مورد تأکید قرار گرفته است، که فرار از آن دشوار است و گواه آن عدم حضور برابر آنها در مراکز و فضاهای عمومی شهری است. برای زنان فضاهای عمومی شهری تنها مسیری برای گذر به نقطه/ مقصدی دیگر است و نه مکان‌های مورد علاقه برای گذران اوقات خود (Raju and Paul, 2018). این «دیگری بودن» در فضاهای عمومی شهری بازتولید می‌شود و یکی از ریشه‌های نظری نابرابری جنسیتی در شهرهاست که در این پژوهش به عنوان بخشی از چارچوب نظری مدنظر قرار گرفته است. با وجود این ناترازی، اکثر برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های شهری تفاوت‌های جنسیتی را در نظر نمی‌گیرند و اصطلاحاً «کور ـ جنسیتی[3]» (Appleton, 1999; Sweetman, 2000) یا در برابر مقوله جنسیت موضعی منفعل و خنثی[4] دارند (Reeves, 2004; Bur-gess, 2008). به‌طورکلی، معمولاً این زنان هستند که در یک محیط ساخته شده که اغلب با پاسخگویی بسیار محدودی به نیازهای آنها توسعه یافته است از آسیب رنج می‌برند (Burgess, 2008).

بسیاری از مباحث مربوط به شهرها ماهیتی جنسیتی دارند (Abril and de Madariaga, 2022) و الگوهای جنسیتی زیادی در استفاده از فضا وجود دارد (Burgess, 2008). اما سنت برنامه‌ریزی شهری بیشتر تمایل دارد این واقعیت را نادیده بگیرد که زنان و مردان از فضای عمومی بسیار متفاوت استفاده می‌کنند و نگرانی‌های متفاوتی در مورد چگونگی برآوردن

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

نیازهایشان دارند (Greed, 2007). زن و مرد، پیر و جوان از نظر فضا الزامات متفاوتی دارند (Damyanovic and Zibell, 2013). شهر خود را برای زنان به گونه‌ای متفاوت از مردان عرضه می‌نماید. باید به این نکته توجه داشت که بحث ادراک فضای شهری بحثی کاملاً جنسیتی است؛ چنانکه می‌دانیم زنان نسبت به مردان درک متفاوتی از امنیت فضا (مسبب بسیاری از محدودیت‌های حضور زنان و استرس عمده آنان در فضای شهری) و کیفیت‌های فضای شهری و خدمات عمومی شهرها دارند و نیز برخی از مؤلفه‌ها در شهر برای زنان بیشتر معنادار است، نظیر خشونت علیه زنان در فضای شهری (Abril et al, 2022). زنان هنوز شهر را از طریق مجموعه‌ای از موانع ـ فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی و نمادین ـ تجربه می‌کنند که زندگی روزمره آنها را به شیوه‌هایی عمیقاً (هرچند نه‌تنها) جنسیتی شکل می‌دهد (Kern, 2021). در ارتباط با شهر، "جنسیت" را نه به عنوان یک ایدئولوژی سیاسی، بلکه به عنوان عنصری جدایی‌ناپذیر در جست‌وجوی گسترده‌تر برای درک عمیق رفتار انسان، که به نیازها، ادراکات، انگیزه‌ها، روابط و ساختارهای فیزیکی و عاطفی مربوط می‌شود، باید نگریست (Reeves, 2004). اگر به جنسیت به عنوان یک متغیر اشاره نشود، بدین معناست که نیازها و اولویت‌ها برای هر دو جنس یکسان است. شهرها و محیط ساخته شده، محیط‌های مصنوع را فراهم می‌کنند که در آن معانی جنسیتی توسعه، بازنمایی و همچنین بازتولید می‌شوند. محیط ساخته شده نه‌تنها تجارب و پاسخ‌های رفتاری را برمی‌انگیزد، بلکه هنجارهای نهادی و روابط اجتماعی را بازتولید و ساختار می‌دهد. شهر اساساً به عنوان یک مکان مردانه تلقی شده است که در آن زنان و سایر گروه‌های اجتماعی و اقلیت‌های محروم در آن به شیوه خاص خود صرفاً دوام آورده‌اند (Raju and Paul, 2018). با این حال، پژوهش حاضر به دنبال فراتر رفتن از شناسایی پراکنده این تفاوت‌هاست و می‌کوشد یک چارچوب تحلیلی منسجم از ابعاد کلان نابرابری جنسیتی در فضای شهری ارائه دهد.

طراحی شهری و تصمیم‌گیری‌های محیطی تا اندازه زیادی یک فرایند مردانه شده‌است (Roberts, 2016). با توجه به موقعیت نسبتاً قدرتمند خود، مردان از این واقعیت آگاه نیستند که بسیاری از امتیازات آنها (مانند درآمد بالاتر، مراقبت و خدمات خانگی از جانب زنان) صرفاً از مرد بودن ناشی می‌شود. بنابراین «جنسیت» و مسائل جنسیتی آنها برای آنها نامرئی و درنتیجه بی‌اهمیت باقی می‌ماند. به عبارت دیگر، مردان، هم به عنوان فردی و هم به عنوان گروه، از آنچه کانل «سود مردسالارانه[۵]» می‌نامد سود می‌برند ـ «مزیتی که مردان به‌طورکلی از انقیاد کلی زنان به دست می‌آورند» ـ که وقتی بخواهند می‌توانند از آن استفاده کنند. یکی از تأثیرات سود مردسالارانه این است که اغلب آمارها، نهادها و مداخلات، اگرچه به نظر می‌رسد که از نظر جنسیت خنثی هستند، حول مردانی شکل می‌گیرند که «هنجار» را نمایندگی می‌کنند، بنابراین به آنها مزیت ساختاری می‌دهند. معمولاً یک شکل غالب مردانگی وجود دارد که سایر اشکال (و همچنین زنان) را تابع، همکار یا به حاشیه رانده می‌کند. این امر به عنوان «مردانگی هژمونیک[۶]» توصیف شده است (Ruxton et al, 2004). این ساختارهای مردانه، تأثیر مستقیمی بر طراحی فضاهای عمومی و محدودیت حضور زنان دارد و بخشی از بعد ساختاری–فرهنگی نابرابری را تشکیل می‌دهد که در چارچوب نهایی پژوهش لحاظ شده است. در این پژوهش، جنسیت نه به مثابه موضع‌گیری سیاسی، بلکه به عنوان متغیری تحلیلی برای فهم عمیق‌تر تجربه زیسته شهروندان در فضای عمومی شهری مورد توجه قرار می‌گیرد. در بستر ایران، نابرابری‌های جنسیتی در فضاهای عمومی شهری نه‌تنها متأثر از ساختار کالبدی شهر، بلکه حاصل برهم‌کنش پیچیده عوامل فرهنگی، اجتماعی و هنجاری‌اند که اغلب در مطالعات موجود به صورت منسجم مورد توجه قرار نگرفته‌اند. ازاین‌رو، واکاوی این نابرابری‌ها در چارچوبی نظری که بتواند هم‌زمان از تجربه‌های شمال و جنوب جهانی بهره گیرد و با زمینه فرهنگی ایران سازگار باشد، ضرورتی اساسی برای فهم و بازاندیشی فضاهای عمومی شهری به شمار می‌آید. براین‌اساس، پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی نظری-تحلیلی و با تمرکز بر مرور انتقادی و روایی از ادبیات موجود، می‌کوشد تا فراتر از شناسایی مصادیق نابرابری، ابعاد کلان نابرابری جنسیتی در فضاهای عمومی شهری را استخراج و دسته‌بندی کند. بهره‌گیری از تحلیل مضمون متون کلیدی و بررسی روندهای پژوهشی و نیز تحلیل شبکه‌های هم‌وقوعی کلیدواژه‌های اصلی، این امکان را فراهم می‌سازد تا الگوهای مسلط، تمرکزهای مفهومی و خلأهای دانشی موجود شناسایی شده و زمینه برای ارائه چارچوبی تحلیلی فراهم آید که قابلیت انطباق با بستر فرهنگی و اجتماعی ایران را داشته باشد. چنین چارچوبی می‌تواند گامی مؤثر در جهت فهم عمیق‌تر نابرابری‌های جنسیتی و تقویت برنامه‌ریزی و طراحی شهری حساس به جنسیت در آینده باشد.

علی‌رغم افزایش آگاهی‌ها نسبت به عدالت جنسیتی در دو دهه اخیر، فضاهای عمومی شهری همچنان نابرابری‌های عمیقی را میان زنان و مردان بازتولید می‌کنند. این نابرابری‌ها نه‌تنها ناشی از کالبد فیزیکی شهر، بلکه ریشه در ساختارهای قدرت، هنجارهای فرهنگی و سیاست‌های کورجنسیتی دارند. مسئله اصلی این است که «شهر برای چه کسی ساخته می‌شود؟» و چرا با وجود اینکه زنان اکثریت جمعیت شهری در بسیاری از مناطق جهان جنوب (Habitat, 2012; Chant et al, 2013) را تشکیل می‌دهند، هنوز فضاهای عمومی پاسخگوی نیازها، امنیت و تجربه زیسته آنان نیستند؟ به عبارت دیگر، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش اساسی است که ابعاد کلان نابرابری جنسیتی در فضاهای عمومی شهری کدام‌اند و چگونه می‌توان آنها را در قالب یک چارچوب تحلیلی برای برنامه‌ریزی حساس به جنسیت دسته‌بندی کرد؟ مرور نظام‌مند ادبیات نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات پیشین عمدتاً بر مسئله «ترس و امنیت» متمرکز بوده‌اند و رویکردی یکپارچه به ابعاد ساختاری، حقوقی، فضایی، فرهنگی و هنجاری نداشته‌اند. همچنین تولید دانش در این حوزه به طور غالب متعلق به شمال جهانی است و چارچوب‌های بومی برای ایران و جنوب جهانی به ندرت تدوین شده‌اند. به طور خاص، چارچوب‌های موجود که عمدتاً مبتنی بر تجربیات شمال جهانی (مانند برنامه‌ریزی جنسیتی در اروپا) توسعه یافته‌اند (Jarvis, Cloke and Kantor, 2009; Kern, 2021)، به چهار دلیل عمده برای بررسی شهرهای ایران ناکافی هستند:

نخست، تفاوت‌های فرهنگی-هنجاری: این چارچوب‌ها اغلب مفروضات لیبرال-فمینیستی (برابری صوری، فردگرایی) را پیش‌فرض می‌گیرند (Kalms, 2024)، در حالی که در ایران فضای شهری عرصه نزاع میان گفتمان‌های الهیاتی-جنسیتی است (Badamchi, 2022) و هنجارهایی نظیر حجاب، «ناموسی بودن فضا» و تفکیک جنسیتی مبتنی بر اصل محرمیت مستقیماً بر طراحی، دسترسی و رفتار زنان در فضای عمومی تأثیر می‌گذارند (Arjmand, 2016)؛ بی‌توجهی به این تفاوت‌های زمینه‌مند (Tuncer, 2018)، چارچوب‌های غربی را در ایران عملاً ناکارآمد ساخته است. دوم، تفاوت‌های حقوقی و نهادی: در غرب، قوانین مدون و نهادهای مدنی قدرتمندی برای حمایت از زنان در فضای عمومی وجود دارد؛ در ایران، هرچند قوانین مدون صراحتاً زنان را از حضور در فضاهای عمومی منع نمی‌کنند، اما مجموعه‌ای از مقررات و رویه‌های اجرایی (مانند الزامات عرفی و هنجاری حضور زنان در فضاهای عمومی، تفکیک جنسیتی در برخی از واگن‌های مترو، محدودیت‌های تردد شبانه برای زنان و...) به‌طور غیرمستقیم الگوهای تحرک، توقف بی‌هدف[۷] و استفاده از فضاهای عمومی در ساعات خاص را برای زنان محدود می‌سازد (Arjmand, 2016; Bagheri, 2019; Sadeghi & Jangjoo, 2022). سوم: تفاوت‌های کالبدی و الگوهای رفتاری: بافت فشرده، درون‌گرا و سلسله‌مراتبی شهرهای ایران (نظیر محله‌های تاریخی با کوچه‌های بن‌بست و فضاهای آستانه‌ای) با الگوهای شطرنجی، شبکه‌ای و منطقه‌بندی خطی مدرن غربی تفاوت بنیادین دارد (Habibi, 2020). ساختار فضایی شهر ایرانی مبتنی بر سلسله‌مراتب حریم‌ها (عمومی، نیمه‌عمومی، نیمه‌خصوصی و خصوصی) است که منطبق بر اصول تفکیک جنسیتی عمل می‌کند (Arjmand, 2016) و چارچوب‌های طراحی شده برای فضاهای باز و همگن اروپایی در این بافت پیچیده کارآمدی لازم را ندارند (Massoud, 2024) و در نهایت: فقدان داده‌هایی که به صورت جنسیتی تفکیک‌شده باشند: بسیاری از چارچوب‌های حساس به جنسیت و برنامه‌ریزی مبتنی بر شواهد[۸] نیازمند داده‌های آماری جزئی (مانند الگوهای سفر زنجیره‌ای، امنیت درک‌شده در ساعات مختلف، و زمان‌های تخصیص‌یافته به فعالیت‌های مراقبتی) هستند (Han-son, 2010; Kwan, 2013). در نظام آماری ایران، چنین داده‌هایی تفکیک شده جنسیتی جمع‌آوری‌شده و در دسترس پژوهشگران نیست (Sadeghi and Jangjoo, 2022). ازاین‌رو، نسخه‌برداری مستقیم از چارچوب‌های شمال جهانی نه‌تنها خلأ موجود را پر نمی‌کند، بلکه ممکن است به بازتولید نادیده‌انگاری نیازهای محلی زنان ایرانی بیانجامد (Connell, 2022; Mohanty, 2005).

هدف این پژوهش، ارائه چارچوبی نظری برای استخراج و دسته‌بندی ابعاد کلان نابرابری جنسیتی در فضاهای عمومی شهری است (نه بررسی مستقیم تجربه زیسته زنان) تا مبنایی برای مطالعات تجربی آینده و برنامه‌ریزی حساس به جنسیت قرار گیرد. نوآوری پژوهش در سه سطح است: ۱. نظری: ارائه چارچوب چهاربعدی یکپارچه (ساختاری-حقوقی، فضایی-کالبدی، امنیتی-اجتماعی و فرهنگی-هنجاری)؛ ۲. روش‌شناختی: ترکیب تحلیل مضمون بیست کتاب کلیدی با نقشه‌سازی روند پژوهشی (VOSviewer) و تحلیل شبکه هم‌وقوعی کلیدواژگان هشتاد مقاله؛ ۳. جغرافیایی: تمرکز بر خلأ دانشی در جنوب جهانی و ایران و تأکید بر ضرورت چارچوب‌های بومی.

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

روش پژوهش

پژوهش حاضر با هدف استخراج و دسته‌بندی ابعاد کلان نابرابری جنسیتی در فضاهای عمومی شهری، از رویکرد روایی-انتقادی و روش تحلیل مضمون استفاده کرده است. انتخاب تحلیل مضمون به دلیل توانایی این روش در شناسایی الگوهای تکرارشونده، مضامین پنهان و ساختارهای مفهومی درون متون نظری و یافته‌های پژوهشی (Braun & Clarke, 2006) صورت گرفت. این روش به پژوهشگر امکان می‌دهد تا از سطح توصیف صرف فراتر رفته و به تفسیر روابط بین مضامین بپردازد. فرایند تحلیل مضمون در این پژوهش در شش مرحله مبتنی بر رویکرد براون و کلارک (۲۰۰۶) انجام شد:

۱. آشنایی با داده‌ها: مطالعه مکرر و یادداشت‌برداری از ۲۰ کتاب کلیدی و ۸۰ مقاله نهایی؛

۲. تولید کدهای اولیه: استخراج کدهای باز (بیش از ۵۰ کد اولیه مانند «ترس از فضاهای خلوت»، «وابستگی به حمل‌ونقل عمومی»، «کورجنسیتی در سیاست‌گذاری») با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA؛

۳. جست‌وجوی مضامین: دسته‌بندی کدهای مرتبط در ۱۲ مضمون فرعی (مانند «مالکیت زمین»، «دسترسی به مسکن»، «آزار در فضای عمومی»، «تحرک زنجیره‌ای» و غیره)؛

۴. بازبینی مضامین: ادغام مضامین فرعی مشابه و تشکیل ۴ مضمون اصلی (ساختاری-حقوقی، فضایی-کالبدی، امنیتی-اجتماعی و فرهنگی-هنجاری)؛

۵. تعریف و نام‌گذاری مضامین: نگارش تعریف دقیق برای هر مضمون اصلی و زیرمضمون؛

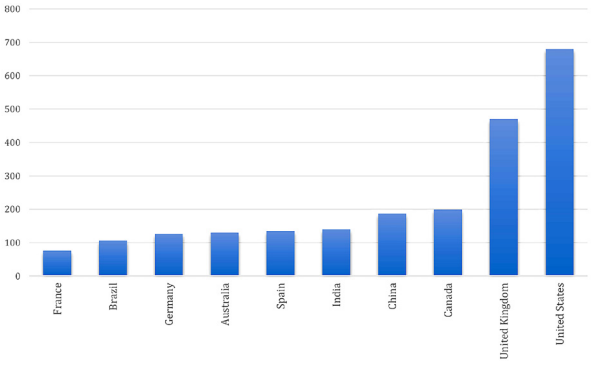
۶. نگارش گزارش: تدوین یافته‌ها در قالب چارچوب نهایی (شکل ۸).

فرایند کدگذاری ابتدا توسط نویسنده اول انجام و سپس برای تأمین قابلیت اعتماد [۹]، نمونه‌ای تصادفی شامل ۳۰٪ از داده‌ها توسط نویسنده دوم به طور مستقل کدگذاری شد. سپس موارد توافق و اختلاف بین دو کدگذار[۱۰] در جلسات بحث گروهی بررسی و کدهای اختلافی بازبینی و اصلاح گردید. موارد اختلاف از طریق بحث و بازبینی متون حل شد. این فرایند، شفافیت و تکرارپذیری تحلیل را افزایش داد (Lincoln & Guba, 1985). همچنین برای افزایش اعتبار درونی، از خودبازبینی[۱۱] و ثبت یادداشت‌های تحلیلی در طول فرایند کدگذاری استفاده شد. پس از اتمام فرایند کدگذاری و استخراج کدهای باز، مضامین فرعی و اصلی با استفاده از قابلیت‌های تحلیل و بصری‌سازی نرم‌افزار MAXQDA سازماندهی و ساختاردهی شدند. نقشه‌های مفهومی و ساختار سلسله‌مراتبی مضامین مستخرج از این تحلیل، در قالب شکل‌های ۶ و ۷ ارائه شده‌اند که به‌ترتیب نشان‌دهنده چارچوب نظری و مضامین اصلی مطالعات پیشین هستند. برای تحلیل کتاب‌شناختی و ترسیم روندها، ۸۰ مقاله نهایی وارد نرم‌افزار VOSviewer (نسخه ۱٫۶٫۱۹) شدند و نقشه‌های هم‌وقوعی کلیدواژه‌ها و روندهای زمانی استخراج گردید (شکل‌های ۳، ۴ و ۵). لازم به ذکر است که این پژوهش به دلیل ماهیت مروری-نظری، به بررسی میدانی تجربه زیسته زنان نپرداخته و یافته‌های آن نیازمند اعتباربخشی در مطالعات تجربی آینده است. شرح کامل معیارهای انتخاب ۲۰ کتاب کلیدی (شامل روش جست‌وجو در گوگل اسکالر، معیارهای شمول و خروج، و اعتبارسنجی توسط متخصصان) در بخش «تحلیل مضمونی مبانی نظری و منابع موجود» ارائه شده است. همچنین فرایند نظام‌مند جست‌وجو و غربالگری ۸۰ مقاله نهایی از ۷۷۵ نتیجه اولیه در پایگاه‌های Scopus و Web of Science، در بخش «از فمینیسم شهری تا رویکردهای جنوب جهانی» تشریح گردیده است.

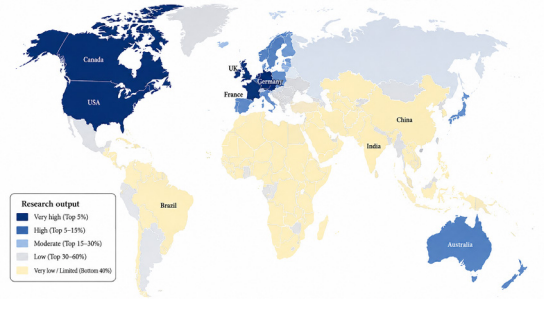
از فمینیسم شهری تا رویکردهای جنوب جهانی: چه دیده‌ایم و چه نادیده گرفته‌ایم؟

مطالعات متعددی در زمینه عدالت جنسیتی و بحث‌های مربوط به حق بر شهر و ارتباط جنسیت و سیاست‌های حکمروایی و برنامه‌ریزی شهری انجام شده است (Bondi, 2005; Fenster, 2005; Ünlü Yücesoy, 2006; Khosla, 2007; Mukhopadhyay and Singh, 2007; Burgess, 2008; Doan, 2010; Kwan, 2010; Foxhall and Neher, 2011; Habitat, 2012; Chant, 2013; Chant et al, 2013; Collie, 2013; Moser, 2013; Chomiak, 2014; Güney, 2014; Hampton, Goulet and Albanesius, 2015; Wrede, 2015; Buckingham, 2016; Hinojosa and Moreno, 2016; Castro and Buchely, 2018; Şahin, 2018; Rampaul and Magidimisha-Chipungu, 2022; Carrera and Castellaneta, 2023; Lawton Smith, 2023; Malhotra and Aulakh, 2023; Mukherjee, Roy and Pal, 2023; Maunganidze, 2024; Qi, Mazumdar and Vasconcelos, 2024) که علی‌رغم گستردگی کمّی، از

نظر کیفی دچار محدودیت‌های نظری و روش‌شناختی است و عمده این پژوهش‌ها با تمرکز بر ناامنی زنان ــ به واسطه ترس از جرایم و تعرض ــ در فضاهای عمومی شهری (به عنوان اصلی‌ترین مسئله زنان در فضای شهری) و راهکارهای افزایش ادراک امنیت آنان در این فضاها صورت گرفته است (Viswanath and Mehrotra, 2007; McIlwaine, 2013; Phadke, 2013; Jones, 2014; Whitzman, Andrew and Viswanath, 2014; Mellgren, Andersson and Ivert, 2018; Bagheri, 2019; Mohamed and Stanek, 2019; Erkan and Sevin Topçu, 2021; Navarrete-Hernandez, Vetro and Concha, 2021; Abril et al, 2022; Gebrie, Wasihun, Abegaz and Kebede, 2022; Moreno, Prados and Cuenca-Piqueras, 2022). عمده این دسته از پژوهش‌ها به تقلیل مسئله نابرابری جنسیتی به مسئله امنیت و ترس دچار شده‌اند و از درک ساختاری و لایه‌ای این نابرابری‌ها غافل مانده‌اند. تعدادی از پژوهش‌های این حوزه نیز بر نحوه تحرک زنان در فضای عمومی شهری و محدودیت‌هایی که در زمینه دسترسی با آن دست به گریبانند (اصطلاحاتی نظیر «حمل و نقل صورتی[۱۲]») با تأکید بر تفاوت‌های نیاز مردان و زنان از خدمات حمل و نقلی در شهر و تفاوت‌های حرکتی آنان به کار رفته‌اند (Ranade, 2007; Hanson, 2010; Hoai Anh and Schlyter, 2010; Devika and Thampi, 2011; Tara, 2011; Collie, 2013; Haritas, 2013; Şahin, 2018; Bagheri, 2019; Mohamed et al, 2019; Siwach, 2020; Parker and Rubin, 2023; Adinarayana et al, 2024)، تمرکز نموده‌اند. این موضوع که زنان و نیازهای آنان می‌بایست در فرایندهای برنامه‌ریزی شهر به رسمیت شناخته شود و مشارکت آنان در تعریف سیاست‌های عمومی به عنوان یک شرط اساسی برای تضمین حق کامل شهر در بافت‌های شهری در دسترس و از نظر اجتماعی پایدار، یکی از ضرورت‌های اساسی است، از پیش تأیید شده است (Carrera et al, 2023). با این حال، فرایند جست‌وجو و غربالگری مقالات به صورت نظام‌مند انجام شد. ابتدا کلیدواژه‌های «Gender AND Public Spaces»، «Gender AND Cities»، «Women AND Urban Space» و «Feminist Urban Planning» در پایگاه‌های Scopus و Web of Science در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ جست‌وجو گردید. تعداد ۷۷۵ مقاله به عنوان نتایج اولیه شناسایی شدند. در مرحله اول غربالگری، با بررسی عنوان و چکیده، معیارهای ورود (شمول) شامل: ۱. مقالات همتا[۱۳] به زبان انگلیسی؛ ۲. ارتباط مستقیم و محوری با رابطه جنسیت و فضای عمومی شهری (نه مطالعات جانبی مانند جنسیت و خانواده یا محیط کار)؛ ۳. انتشار در مجلات علمی معتبر. معیارهای خروج (حذف) شامل: ۱. عدم ارتباط با فضای شهری (مانند مطالعات خشونت خانگی یا اشتغال صرف)؛ ۲. مقالات مروری بدون تحلیل اولیه؛ ۳. مقالات تکراری بین دو پایگاه داده. پس از این غربالگری، ۶۹۵ مقاله حذف و ۸۰ مقاله به عنوان مقالات مرتبط نهایی برای تحلیل عمیق انتخاب شدند. از این ۸۰ مقاله، کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی سهم عمده‌ای از تحقیقات را به خود اختصاص داده‌اند (شکل ۱) و سهم کشورهای جهان جنوب از ارتباط پژوهشی مابین گفتمان جنسیت و فضاهای عمومی شهری بسیار اندک بوده است (شکل ۲). همچنین ۲۰ کتاب کلیدی (ارائه شده در «جدول ۱») به صورت مکمل و برای پوشش مبانی نظری عمیق‌تر به مجموعه مقالات افزوده شدند. با وجود سهم اندک مطالعات این حوزه در جهان جنوب، در تحولی نظری هم‌راستا با یافته‌های

شکل ۱. سهم کشورهای مختلف در پژوهش‌های مرتبط با جنسیت و شهر / فضای عمومی شهری (تحلیل نویسندگان بر اساس داده‌های Scopus و Web of Science، ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴).

شکل ۲. توزیع جهانی پژوهش‌های مرتبط با جنسیت و فضای عمومی شهری ـ سهم محدود از جنوب جهانی (تحلیل نویسندگان بر اساس داده‌های Scopus و Web of Science، ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴).

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

جدول ۱. تحلیل مضمونی و روایی ـ انتقادی منابع کلیدی در ادبیات نابرابری جنسیتی در شهر.

ردیف	نویسنده/سال	عنوان کتاب	رویکرد و چارچوب نظری	یافته‌های کلیدی مرتبط با نابرابری جنسیتی در شهر
۰۱	Peake et al. (2024)	Handbook on Gender and Cities	رویکرد چندگانه تجربی، تاریخی و تحلیلی برای مطالعه شهرها از منظر جنسیتی؛ فمینیسم شهری از دهه ۱۹۶۰ تا امروز به همراه مطالعات موردی؛ عدالت فضایی؛ بازتولید اجتماعی	بازتولید مردسالاری و خشونت علیه زنان در سیاست‌های شهری؛ تأثیر کرونا بر تشدید نابرابری؛ نقش مقاومت زنان
۰۲	Kalms (2024)	She City: Designing Out Women's Inequity in Cities	فمینیسم تقاطعی، سیاست‌گذاری کاربردی (متمرکز بر سیاست‌های اجرایی و کاربردی در برنامه‌ریزی و طراحی شهری جنسیت محور و داده‌های تفکیک شده جنسیتی)، مبتنی بر مطالعات موردی از تجربه زیسته زنان و شناسایی الگوهای نابرابری	طراحی شهری جنسیت‌زده؛ اهمیت داده‌های جنسیتی؛ نقش طراحی در بازتولید یا کاهش کلیشه‌های جنسیتی؛ مشارکت زنان در هم‌طراحی (co-design)، ارائه چارچوب‌های طراحی حساس‌به‌جنسیت برای حذف نابرابری فضایی
۰۳	Kern (2021)	Feminist city: Claiming space in a man-made world	نظریه فمینیستی و رویکرد تحلیلی/ انتقادی توام با مطالعات تاریخ شهری، جامعه‌شناسی شهری، و نظریات پساساختارگرایانه	سلطه مردانه در شهرها، رویکرد حفاظت و کنترل زنان از دوره ویکتوریایی تاکنون، امنیت و ترس از خشونت؛ هنجارهای اجتماعی؛ طرد ساختاری زنان از فضای عمومی و پیوند استعمار، نژادپرستی و ستم جنسیتی
۰۴	Berry et al. (2020)	Contentious cities: Design and the gendered production of space	تولید جنسیتی فضا، تحلیل فمینیستی و کوئیر با تمرکز بر بازنمایی، تجربه زیسته، و تنظیم جنسیتی فضاهای شهری، «شهر ناامن‌شده برای زنان»، نقد ساختارهای فضایی بازتولیدکننده قدرت، مطالعات موردی، مداخلات عملی، و تحلیل‌های تاریخی و نظری برای ارائه چارچوبی چندلایه	طراحی رادیکال و مشارکتی؛ بازتعریف فضاهای شهری با رویکرد غیرجنس‌گرا، پیشنهاد مداخلات طراحی و مشارکت حساس به جنسیت ر فرایند طراحی بر اساس تجربه زیسته، جریان‌سازی جنسیتی در سیستم‌های شهری
۰۵	Tuncer (2018)	Women and public space in Turkey: Gender, modernity and the urban experience	رویکرد فمینیسم انتقادی به مدرنیزاسیون، مدرنیته (تجربه زنان طبقه متوسط در آنکارا بین سال‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰)، کنشگری روزمره زنان در تحلیل تجربه‌های خرد زنان در فضاهای عمومی، تغییرات نسلی، تقابل مدرنیته-سنت، تاکتیک‌های مقاومت فضایی	رابطه بین مدرنیزاسیون و حضور زنان در فضای عمومی؛ فضای عمومی به عنوان عرصه نبرد جنسیتی؛ رویکرد نسلی به تجربه زنان از فضای عمومی
۰۶	Sánchez de Madariaga & Roberts (2016)	Fair shared cities: the impact of gender planning in Europe	بررسی برنامه‌ریزی شهری حساس به جنسیت در اروپا (بر اساس منشور حقوق بنیادین اتحادیه اروپا)، جریان‌سازی جنسیتی (Gender mainstreaming)، عدالت فضایی و تأثیر طراحی شهری بر کیفیت زندگی زنان و گروه‌های آسیب‌پذیر	چالش‌ها و موفقیت‌های برنامه‌ریزی حساس به جنسیت در اروپا، معرفی مقاومت سازمانی و نبود سیاست‌های پایدار به عنوان مهم‌ترین موانع ساختاری و نهادی و عامل کاهش اثربخشی برنامه‌ریزی جنسیتی؛ پیوند کیفیت فضا با عدالت جنسیتی
۰۷	Arjmand (2016)	Public urban space, gender and segregation: Women-only urban parks in Iran	ترکیب روش‌های برنامه‌ریزی شهری و جامعه‌شناسی؛ بررسی ابعاد مورفولوژیکی، ادراکی، بصری، عملکردی، اجتماعی و زمانی در مطالعه پارک‌های زنان؛ تفسیر روابط قدرت و سازوکارهای شکل‌دهنده طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای عمومی و نیمه‌عمومی برای زنان	تحلیل پارک‌های ویژه زنان در ایران؛ امنیت و بازتولید کلیشه‌های جنسیتی؛ ماهیت پیشامدرن فضاهای تک‌جنسیتی؛ بهره‌گیری دولت از زبان فمینیستی برای توجیه فضاهای زنانه و پیامدهای ناخواسته؛ جابه‌جایی حضور به فضای مجازی
۰۸	Hubbard (2013)	Cities and Sexualities	جغرافیای جنسی، شهرسازی جنسیت‌محور، رویکرد میان‌رشته‌ای ترکیبی از جامعه‌شناسی شهری، جغرافیا، مطالعات جنسیت و سیاست‌گذاری شهری	شهرها به عنوان تنظیم‌کننده روابط جنسی؛ فضاهای عمومی به عنوان محل کنترل هنجارهای جنسی؛ طرد گروه‌های غیرهتروسکشوال
۰۹	Bahramitash & Hooglund (2011)	Gender in Contemporary Iran	تحلیلی جنسیتی از پویایی تغییرات اجتماعی در ایران معاصر از دیدگاه فمینیسم پسااستعماری؛ نقد فمینیسم جریان اصلی غربی و رد بازنمایی کلیشه‌ای زنان ایرانی و مسلمان به عنوان قربانیان منفعل در مطالعات فمینیستی غرب‌محور؛ چارچوب جایگزین در مطالعات زنان جهان اسلام؛ تأکید بر اهمیت زمینه فرهنگی ـ تاریخی ایران در تحلیل مسائل جنسیتی	بازنمایی زنان ایرانی؛ نقد رویکردهای غرب‌محور؛ تحلیل تجربی تحولات جنسیتی از طریق داده‌های میدانی؛ بررسی نظام‌های حقوقی، سیاسی و مذهبی و تأثیر آنها بر موقعیت و تجربه زنان در ایران؛ نقش تاریخی زنان در جنبش‌های اجتماعی ایران و معرفی اینترنت و شبکه‌های اجتماعی به عنوان فضاهای جدید کنشگری زنان
۱۰	Jarvis, Cloke & Kantor (2009)	Cities and Gender	فمینیسم شهری و تحلیل شهر به عنوان ساختاری اجتماعی-فضایی در تعامل مداوم با هنجارهای جنسیتی و بازتولید آنها، تحلیل سیستماتیک پیوند مطالعات شهری و نظریه‌های جنسیتی؛ اقتصاد سیاسی فمینیست و تأثیر توسعه نامتوازن، سیاست‌های رفاهی و ساختارهای اشتغال بر تفاوت‌های جنسیتی در فضاهای شهری؛ اتنوگرافی شهری	بازتولید متقابل شهر و جنسیت و شهر به عنوان محصول هنجارهای جنسیتی؛ نابرابری در مسکن، حمل‌ونقل و اشتغال؛ جهانی بودن نابرابری جنسیتی با تنوع محلی؛ چالش‌های متفاوت در جنوب و شمال جهانی؛ مفاهیم فضایی «در جای خود بودن / بیرون از جای خود بودن» و نقش هنجارها و کدهای فضایی در تعیین مشروعیت حضور زنان و مردان در فضاهای شهری

ادامه در صفحهٔ بعد ←

جدول ۱. تحلیل مضمونی و روایی ـ انتقادی منابع کلیدی در ادبیات نابرابری جنسیتی در شهر.

ردیف	نویسنده/سال	عنوان کتاب	رویکرد و چارچوب نظری	یافته‌های کلیدی مرتبط با نابرابری جنسیتی در شهر
۱۱	Mukhopadhyay & Singh (2007)	Gender Justice, Citizenship and Development	عدالت جنسیتی، حقوق شهروندی و توسعه. تحول این مفاهیم در دو دهه اخیر تحت تأثیر سیاست‌های بین‌المللی؛ نقد سیاست جریان‌سازی جنسیتی و ناکامی‌های آن در ایجاد تغییرات اساسی؛ رویکرد تجربی و ارائه مطالعات موردی از مناطق مختلف جهان در بسترهای فرهنگی و تاریخی مختلف	ناکامی جریان‌سازی جنسیتی در تحقق عدالت جنسیتی و چالش با روابط قدرت جنسیتی، تبدیل آن به ابزاری سازمانی و تکنوکراتیک ؛ اهمیت جنبش‌های زنان در سیاست‌گذاری‌های جهانی از دهه ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰
۱۲	Reeves (2004)	Planning for diversity: policy and planning in a world of difference	نظریه عدالت فضایی و مفاهیم توسعه پایدار و تحلیل پایداری اجتماعی؛ اهمیت رابطه بین فضا و مکان؛ پایداری، تفاوت و تنوع؛ بررسی سیاست‌های برنامه‌ریزی در کشورهایی مانند بریتانیا، آلمان، استرالیا، هلند، فنلاند و آفریقای جنوبی برای درک چگونگی برخورد کشورهای مختلف با مسائل برابری و تنوع در برنامه‌ریزی	نقد برنامه‌ریزی شهری تحت سلطه ارزش‌های اکثریت و نیازهای گروه‌های مسلط (مانند طبقه متوسط سفیدپوست در غرب) و نادیده‌گرفته شدن گروه‌های به حاشیه رانده‌شده مانند زنان، مهاجران، اقلیت‌های نژادی و قومی، و افراد دارای معلولیت ؛ ضرورت مشارکت شهروندان؛ برنامه‌ریزی حساس به تنوع و برابری فراتر از یک مفهوم مدیریتی صرف
۱۳	Andersen & Siim (2004)	Introduction: The politics of inclusion and empowerment—Gender, class and citizenship	تحلیل تقاطعی، فمینیسم و عدالت اجتماعی؛ مفهوم «شهروندی متمایز» (Differentiated Citizenship) برای تحلیل چگونگی تخصیص حقوق و فرصت‌ها به گروه‌های مختلف اجتماعی بر اساس موقعیت‌های جنسیتی و طبقاتی آن‌ها؛ رویکرد تحلیلی و انتقادی؛ عملکرد سازوکارهای قدرت در جوامع مختلف و تأثیر آنها بر شمول و توانمندسازی گروه‌های مختلف اجتماعی؛ تأکید بر اهمیت عاملیت (agency) و مقاومت گروه‌های به حاشیه رانده شده در برابر ساختارهای نابرابر	پیچیدگی رابطه بین جنسیت، طبقه اجتماعی و شهروندی ؛ نابرابری ساختاری جنسیتی و طبقاتی؛ اهمیت عاملیت و مقاومت گروه‌های به حاشیه رانده شده در برابر ساختارهای نابرابر و توانایی این گروه‌ها در تغییر وضعیت موجود بوسیله کنش‌هایشان؛ شهروندی متمایز. عدم توزیع برابر حقوق و فرصت‌های شهروندی بین همه گروه‌های اجتماعی و تفاوت‌های قابل توجه در دسترسی و برخورداری
۱۴	Ruxton (2004)	Gender equality and men: Learning from practice	فمینیسم کاربردی؛ نقش مردان در تحقق برابری جنسیتی و چگونگی درگیرکردن آنها در این فرایند؛ به اشتراک گذاشتن دانش و تجربه کار با مردان در زمینه برابری جنسیتی در برنامه‌های اجرا شده توسط آکسفام (Oxfam) بریتانیا و سایر سازمان‌ها؛ مفهوم "مردانگی جدید" و تغییر نقش‌های سنتی مردان و نحوه تغییر نگرش مردان نسبت به نقش‌های سنتی، از جمله سرپرستی اقتصادی خانواده و اقتدارگرایی در روابط خانوادگی؛ برابری جنسیتی به عنوان فرایند مشارکتی	نقش مردان در برابری جنسیتی؛ تغییر مردانگی سنتی و مقاومت مردان نسبت به برابری جنسیتی به دلیل ترس از دست دادن امتیازات اجتماعی و اقتصادی؛ چالش در ایجاد تعادل میان برابری جنسیتی و حساسیت‌های فرهنگی و دینی؛ تغییرات اقتصادی و اجتماعی به عنوان محرک تحول (تغییر در نقش نان‌آوری مردان، تجربه مهاجرت، یا تجربه پدر شدن، زمینه‌ساز تغییرات جنسیتی)؛ همکاری با سازمان‌های زنان
۱۵	Molyneux & Razavi (2002)	Gender Justice, Development and Rights	نگاه فمینیسم لیبرال و انتقادی به روند جهانی شدن حقوق زنان و عدالت اجتماعی؛ عدالت جنسیتی، توسعه، و حقوق بشر در دوران پس از جنگ سرد؛ تأثیر سیاست‌های نئولیبرال، دموکراسی، و چندفرهنگ‌گرایی بر برابری جنسیتی؛ تأثیر سیاست‌های اقتصادی نئولیبرال بر زنان، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه؛ بررسی تجربی تغییرات در وضعیت زنان در کشورهای مختلف از جمله کشورهای پساکمونیستی، آمریکای لاتین، و جهان عرب	نقد نئولیبرالیسم (افزایش نابرابری اقتصادی و فقیرتر شدن زنان)؛ گسست بین اصول جهانی و واقعیت محلی؛ پیشرفت‌های قانونی در حقوق زنان، اما بدون تغییرات اجتماعی عمیق نظیر تصویب کنوانسیون‌های بین‌المللی مانند *CEDAW*؛ نقش جنبش‌های زنان در سیاست‌گذاری جهانی (نقش سازمان‌های فمینیستی دهه ۱۹۹۰ در تنظیم سیاست‌های بین‌المللی مانند پلتفرم پکن)؛
۱۶	Deutsch (2000)	Women and the city: Gender, space, and power in Boston, 1870-1940	فمینیسم فضایی، تمرکز بر سیاست‌ورزی روزمره و غیررسمی (Infra-politics) زنان در چانه‌زنی، ائتلاف‌سازی، خودابرازگری و مقاومت و در نهایت دگرگونی زیرساخت‌های اجتماعی-فضایی؛ هم تولید قدرت و معنا از تعاملات اجتماعی-سیاسی-اقتصادی (Co-production of Space) و عدم عاملیت مستقل فضا؛ سیر فعالیت زنان را در قالب تشکل‌ها و نهادها، از اقدامات داوطلبانه تا اتحادیه‌های کارگری، احزاب شهری و سیاست‌های انتخاباتی؛ بررسی رابطه بین زنان و عرصه عمومی وابسته به طبقه، هویت قومی/نژادی و تاریخی	عاملیت زنان در فضا؛ پیکربندی‌های فضایی و تفاوت‌های طبقاتی ـ اجتماعی؛ دگرگونی نقش‌های سنتی زنان و جغرافیای فضیلت مدنی از دهه ۱۸۷۰ به بعد؛ مدرنیته و افزایش توان زنان در مذاکره برای حضور شهری و استفاده از فضا؛ مشارکت زنان طبقه متوسط و نخبه در نظم بخشیدن به فضای شهری - برچسب زدن، شناخت و تعریف آن، تقسیم آن به «عمومی» و «خصوصی»، «با فضیلت» و «غیراخلاقی»-؛ تفاوت در دسترسی گروه‌های مختلف زنان به فضاهای عمومی و معانی چندگانهٔ فضا و تأثیر آن بر تجربهٔ جنسیتی از شهر

ادامه در صفحهٔ بعد ←

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

جدول ۱. تحلیل مضمونی و روایی ـ انتقادی منابع کلیدی در ادبیات نابرابری جنسیتی در شهر.

ردیف	نویسنده/سال	عنوان کتاب	رویکرد و چارچوب نظری	یافته‌های کلیدی مرتبط با نابرابری جنسیتی در شهر
۱۷	Sweetman (2000)	Gender in the 21st Century	فمینیسم توسعه، بررسی مسائل کلیدی مرتبط با برابری جنسیتی در دنیای معاصر و ارتباط آن با پدیده‌های جهانی‌شدن، توسعه، فقر، سیاست و هویت؛ بازنگری مفاهیم توسعه و فقر از منظر جنسیتی؛ بازتعریف مفاهیم اساسی در مورد مفاهیم مرتبط با جنسیت و توسعه (GAD)؛ تحلیل تأثیر سیاست‌های نئولیبرالی، خصوصی‌سازی و تغییرات اقتصادی بر نقش‌های جنسیتی در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه با مطالعات موردی از اتیوپی، مکزیک، ایالات متحده، کشورهای پسااستعماری و کشورهای اروپایی	جهانی‌شدن، فقر و نابرابری جنسیتی و زنانه‌شدن فقر (Feminization of Poverty)؛ جنسیت و سیاست در عصر جهانی‌شدن و بازتولید کلیشه‌های جنسیتی؛ ضرورت بازنگری در مفهوم توسعه و لزوم در نظر گرفتن نابرابری جنسیتی به عنوان یک مؤلفه غیررادیکال و وابسته به عوامل دیگری مانند طبقه، قومیت و محل سکونت؛ جنسیت و سیاست در عصر جهانی‌شدن و کاهش کنترل دولت‌های ملی به دلیل نفوذ شرکت‌های چندملیتی و نهادهای جهانی و محدودیت در توان سیاست‌گذاری جنسیتی
۱۸	Ainley (1998)	New Frontiers of Space, Bodies and Gender	فمینیسم فضایی و بررسی نحوه تعامل جنسیت، بدن و فضا در زمینه‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی؛ رویکردهای پسامدرن و پساساختارگرایی و بازتعریف فضا به عنوان یک مقوله اجتماعی-فرهنگی؛ مرزهای جدید فضا، بدن و جنسیت با گردآوری تجربیات تئوریزه شده و زیسته، شاخه‌های مختلف نظریه و کنشگری فمینیستی؛ رویکرد کیفی به تحلیل متون، مطالعات موردی و روایت‌های شخصی	تأثیر آشکار و ضمنی فضا بر بدن و جنسیت؛ طرد و به حاشیه رانده شدن زنان از فضاهای عمومی؛ تأثیر قدرت و گفتمان‌های اجتماعی در شکل‌دهی فضاهایی با قابلیت محدودکردن یا توانمندی بدن‌های مختلف (بر اساس جنسیت، طبقه، نژاد)؛ بازطراحی فضاهای عمومی مبتنی بر در نظر گرفتن تجربه‌های جنسیتی
۱۹	Momsen & Kinnaird (1993)	Different Places, Different Voices	جغرافیای جنسیتی و توسعه؛ پژوهش‌های میدانی برای بررسی تأثیر جنسیت و مکان بر زندگی زنان در کشورهای در حال توسعه؛ پسااستعمارگرایی و نقد گفتمان غربی و بررسی نقش استعمار در شکل‌گیری نابرابری‌های جنسیتی در کشورهای در حال توسعه؛ رویکرد تطبیقی و منطقه‌ای	تفاوت‌های جغرافیایی و منطقه‌ای در سیاست‌های جنسیتی؛ نقد استعمار و گفتمان غربی؛ تأکید بر فمینیسم پسااستعماری و ضرورت درک بومی و زمینه‌ای از جنسیت؛ زنان به عنوان عاملان تغییر و کنشگران فعال تغییر، نه فقط قربانیان ساختار
۲۰	Little, Peake & Richardson (1988)	Women in cities. Gender and the urban environment	جغرافیای فمینیستی؛ بررسی رابطه بین جنسیت و محیط شهری پرداخته و نقش فضاهای شهری در بازتولید نابرابری‌های جنسیتی؛ تحلیل اجتماعی-فضایی از نابرابری جنسیتی ـ جنسیت به عنوان یک رابطه اجتماعی نابرابر و یک نظام قدرت و سلطه‌ـ؛ تحلیل تاریخی و جامعه‌شناختی از تکامل فضاهای شهری و تأثیر سیاست‌های شهری بر زنان؛ مطالعات موردی از شهرهای بریتانیا برای بررسی نحوه سازماندهی فضاهای شهری و تأثیر آن بر زندگی زنان	نقش سیاست‌های شهری در بازتولید نابرابری؛ سهم ناچیز زنان در دانش برنامه‌ریزی شهری و جغرافیا (در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰) و نادیده گرفتن نیازهای آنها در طراحی فضاهای شهری؛ ارتباط بین فضا، جنسیت و اقتصاد و تأثیر تقسیم‌بندی‌های فضایی و سیاست‌های اقتصادی بر نقش زنان در جامعه و جایگاه آنها در شهر؛ موانع فضایی و اجتماعی در دسترسی زنان به فضاهای عمومی نظیر امنیت، ترس از آزار خیابانی، محدودیت‌های حمل‌ونقل و نقش‌های اجتماعی سنتی

این پژوهش، مطالعات بسیار جدید (پس از ۲۰۲۴) بر مفهوم «شهرسازی فمینیستی جنوب جهانی» تأکید دارند که در آن زنان از طریق کنشگری فمینیستی و مکان‌سازی غیررسمی و انقلابی، فضاهای شهری را بازآفرینی کرده و گفتمان مسلط مردسالار را به چالش می‌کشند (Mehan, 2024).

روند رشد تحقیقات مرتبط با ادبیات برابری جنسیتی و شهر

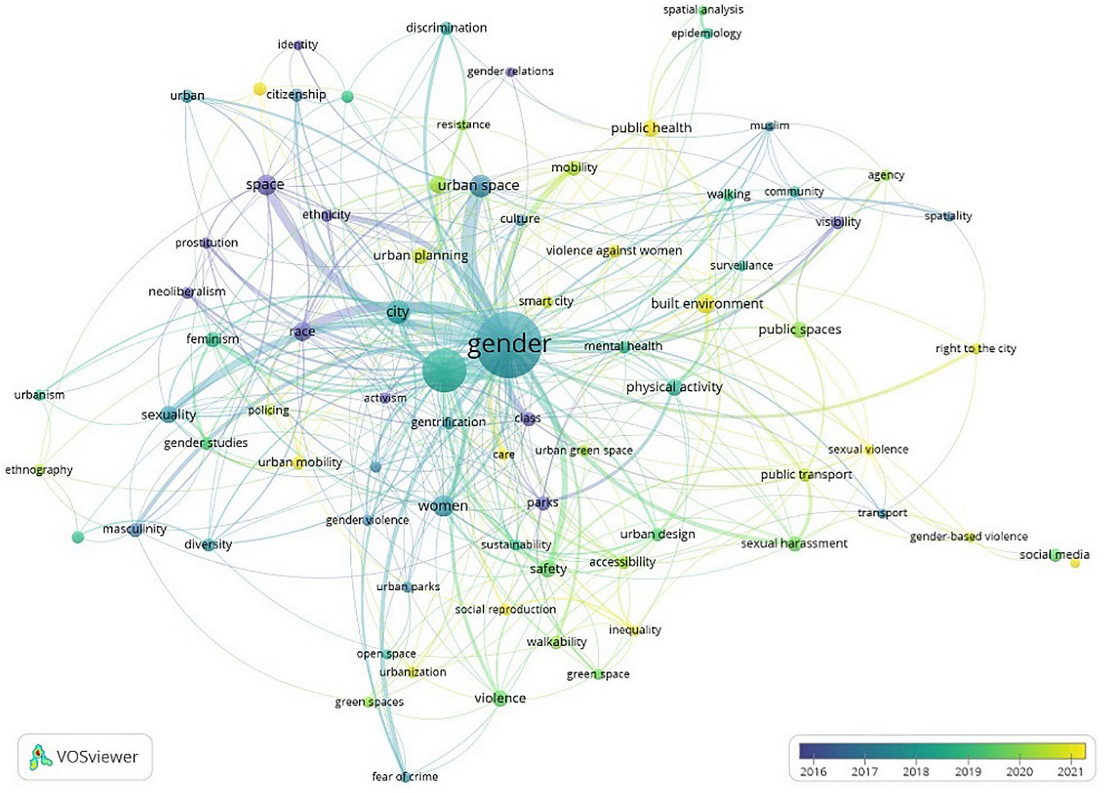
تحلیل کلیدواژه‌های مرتبط با این پژوهش از سال ۲۰۰۰ تاکنون نشان می‌دهد که از سال ۲۰۲۱ به بعد، موضوع جنسیت و فضاهای عمومی رشد قابل‌ملاحظه‌ای در ادبیات پژوهشی داشته است (شکل ۳). نمودارهای تحلیلی با استفاده از نرم افزار VOS Viewer و با استفاده از داده‌های بدست آمده از پایگاه‌های داده علمی نظیر Scopus و Web of Science این رویه قابل تأیید است (شکل ۴)، اما همچنان کمبود مطالعات موردی در زمینه کشورهای در حال توسعه و نیز ارائه رویکردی جامع برای طراحی فضاهای عمومی شهری که به برابری جنسیتی بیانجامد، محسوس است.

در تفسیر «شکل ۴» می‌توان گفت، اندازه گره نشان‌دهنده تعداد دفعات استفاده از آن کلیدواژه در مقالات است. مثلاً کلیدواژه‌های بزرگ‌تر مانند «gender» یا «urban space» بیشتر مورد استفاده قرار گرفته‌اند. خطوط بین گره‌ها نشان‌دهنده هم‌وقوعی یا ارتباط بین کلیدواژه‌هاست. ضخامت خط بیانگر قدرت ارتباط یا تعداد دفعاتی است که این دو کلیدواژه

در کنار هم ظاهر شده‌اند. کلیدواژه‌های کوچک‌تر یا دورتر از مرکز نشان‌دهنده موضوعاتی هستند که کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. این موضوعات می‌توانند شکاف‌های تحقیقاتی بالقوه‌ای را نشان دهند. رنگ‌های گرم (نارنجی و زرد)، موضوعات جدیدتر و روندهای نوظهور و رنگ‌های سرد (آبی و سبز)، موضوعات قدیمی‌تر را در بر می‌گیرند. از این نظر، در ارتباط با کلیدواژه‌های پژوهش می‌توان گفت که جنسیت (با تمرکز بر زنان) بیشتر به همراه حرکت، قومیت و نژاد و بیشتر در ارتباط با فعالیت‌های فیزیکی به کار برده شده است و موضوعاتی مانند «urban space»، «public spaces»، «violence»، و «mobility» بیشترین اتصال را به کلمه «gender» دارند، که نشان‌دهنده تأثیر متقابل این موضوعات بر یکدیگر در تحقیقات است. رنگ‌های آبی و سبز، موضوعات قدیمی‌تر (قبل از ۲۰۱۸) هستند، مانند «feminism» و «ethnography». رنگ‌های زرد و نارنجی، موضوعات جدیدتر (بعد از ۲۰۱۹)، مانند «social mediaL»، «violence against women» و «right to the city» را شامل می‌شوند. نکته حائز اهمیت در مورد موضوع مورد بحث این پژوهش است که پژوهش‌های مرتبط با آن، یعنی بحث برابری جنسیتی و ارتباط آن با فضاهای عمومی شهری پس از ۲۰۲۱ منتشر شده‌اند (شکل ۵).

تحلیل مضمونی مبانی نظری و منابع موجود

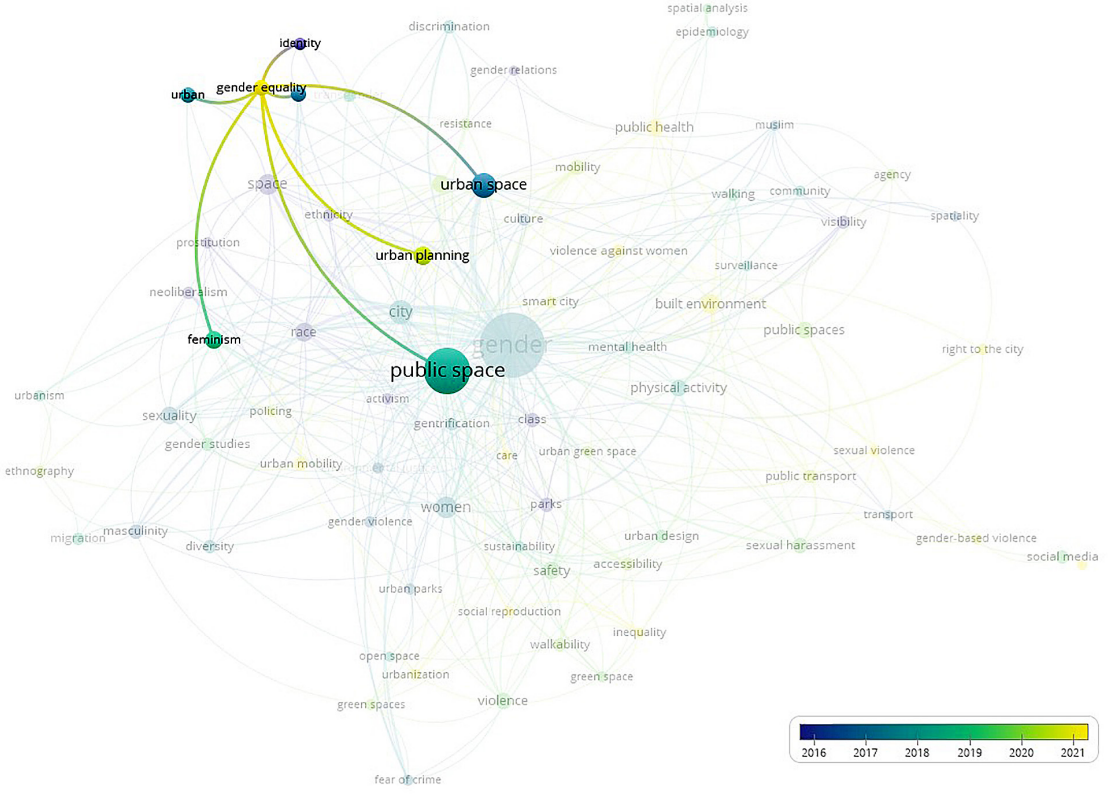
در این بخش، به منظور تبیین پیشینه نظری پژوهش، ۲۰ کتاب کلیدی مرتبط با موضوع مطالعه انتخاب شده و چارچوب نظری، رویکرد و یافته‌های کلیدی مرتبط با موضوع نابرابری جنسیتی در شهر، در قالب «جدول ۱» بررسی شده است. برای انتخاب این کتاب‌ها، ابتدا با استفاده از پایگاه گوگل اسکالر و ترکیب کلیدواژه‌های «Women»، «Gender AND Cities»، «Feminist Urban Planning»، «AND Public Space» و «Gender AND Urban Space» جست‌وجوی نظام‌مندی

شکل ۴. شبکه موضوعی پژوهش: روندها و موضوعات کلیدی در پژوهش‌های شهری با محوریت جنسیت از سال ۲۰۱۶ تا کنون (خروجی نرم‌افزار VOSviewer مبتنی بر داده‌های Scopus و Web of Science فاصله زمانی ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۴).

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

انجام شد. از میان صدها عنوان یافت‌شده، کتاب‌هایی که دارای سه ویژگی زیر بودند برای تحلیل نهایی برگزیده شدند: ۱. تمرکز مستقیم و محوری بر رابطه بین جنسیت (به‌ویژه زنان) و فضای شهری؛ ۲. برخورداری از رویکرد نظری صریح (فمینیسم شهری، تحلیل تقاطعی، عدالت فضایی و غیره)؛ ۳. استنادپذیری بالا (تعداد ارجاعات قابل‌توجه در آثار بعدی) و انتشار توسط ناشران معتبر دانشگاهی (مانند Routledge, Oxford University Press, Verso, Springer). همچنین سعی شد طیف زمانی انتشار کتاب‌ها از ۱۹۸۸ تا ۲۰۲۴ را پوشش دهد تا تحول گفتمان نظری در این حوزه به تصویر کشیده شود. در مرحله نهایی، از میان کتاب‌های واجد شرایط، ۲۰ عنوان که بیشترین تنوع نظری و غنای تحلیلی را داشتند، به عنوان منابع پایه برای تحلیل مضمون عمیق انتخاب گردیدند. شایان ذکر است که فهرست اولیه این کتاب‌ها با مشورت دو تن از اساتید هیات علمی متخصص مطالعات جنسیتی و برنامه‌ریزی شهری اعتبارسنجی شد. علاوه‌براین، برای تأیید اعتبار فهرست نهایی منتخب، میزان ارجاع به این کتاب‌ها در میان ۲۰ مقاله پرارجاع خوشه‌های اصلی حاصل از تحلیل VOSviewer بررسی شد و کتاب‌هایی که بیشترین حضور را در منابع این مقالات داشتند، به عنوان هسته نظری پژوهش حفظ گردیدند. در گام بعد، چارچوب نظری این مطالعات از طریق تحلیل مضمون مورد بررسی قرار گرفته و نظریه‌های محوری که پژوهش‌های پیشین بر آنها استوار بوده‌اند، در «شکل ۶» ارائه شده‌اند. در این تحلیل، سه رویکرد اصلی شامل تحلیل تقاطعی[۱۴]، فمینیسم فضایی و تحلیل‌های تاریخی به عنوان بنیان‌های نظری مهم شناسایی شدند. در مرحله پایانی، رویکردهای پژوهشی این مطالعات مورد بررسی قرار گرفت و در «شکل ۷» به نمایش درآمده است. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که مطالعات مرتبط با ترس از خشونت و امنیت بیشترین سهم را در پژوهش‌های پیشین داشته‌اند، درحالی‌که موضوع تفکیک جنسیتی در شهر و عدالت فضایی

شکل ۵. ارتباط بین برابری جنسیتی و فضاهای عمومی شهری: یک حوزه مطالعاتی در حال ظهور از سال ۲۰۲۱ به بعد (خروجی نرم‌افزار VOSviewer مبتنی بر داده‌های Scopus و Web of Science فاصله زمانی ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۴).

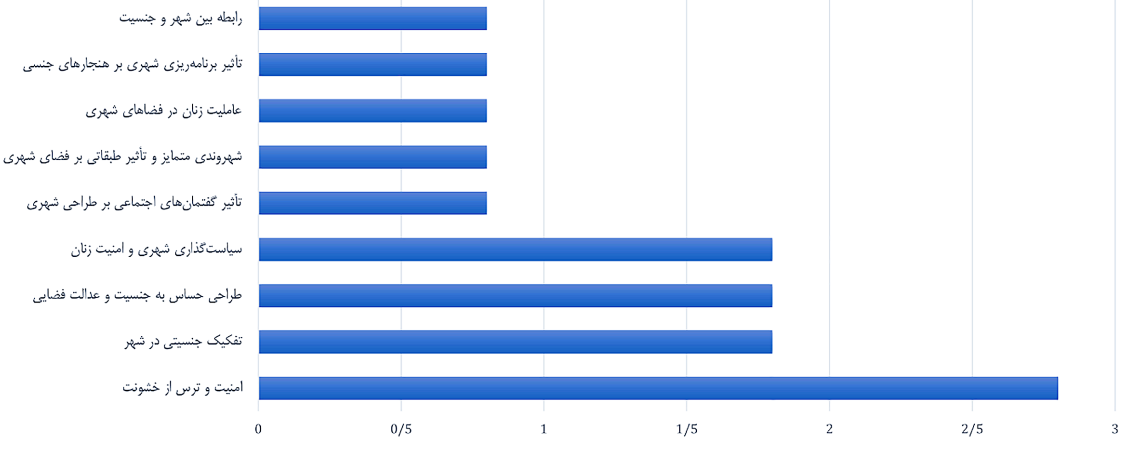
شکل ۶. تحلیل مضمونی چارچوب نظری مراجع اصلی مرتبط با پژوهش و نمایی از عمده بنیان‌های نظری آنها (تحلیل مضمون نویسندگان از منابع کلیدی).

در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

علاوه بر منابع بنیادین پیشین، پژوهش‌های بسیار جدید (۲۰۲۵) بر ضرورت اتخاذ رویکردهای تجربی و زمینه‌مند در مطالعه توانمندسازی زنان از طریق فضای عمومی تأکید دارند. از این میان، کتاب «توانمندسازی زنان از طریق فضای عمومی» با تمرکز بر تجربیات جنسیتی در خاورمیانه و اروپا نشان می‌دهد که چگونه می‌توان از طریق روش‌شناسی تجربی، تعامل زنان با فضاهای عمومی را سنجید و برای بهبود آن چارچوبی عملی ارائه داد (Alizadeh et al., 2025).

کورجنسیتی بودن سیاست‌های شهری: چگونه شهر نابرابر بازتولید می‌شود؟

اگرچه نابرابری‌های جنسیتی در سطوح کلان‌تری از شهر مانند سیاست‌های مسکن، اشتغال و مالکیت ریشه دارند، اما پیامدهای عینی آنها مستقیماً در فضاهای عمومی شهری قابل مشاهده و تجربه است. ازاین‌رو، درک نابرابری در فضاهای عمومی بدون توجه به زیرساخت‌های کلان آن ممکن نیست. نکته تأمل‌برانگیز آنکه ادبیات موجود، علی‌رغم انباشت توصیفی، غالباً از ارائه تحلیلی انتقادی از نحوه بازتولید نظام‌وار نابرابری‌های جنسیتی ناتوان بوده و به شناسایی مصادیق و راهکارهای مقطعی مداخلات اکتفا کرده است. در این مرور، مجموعه پیچیده از نابرابری‌های جنسیتی که مستلزم توجه دقیق به آسیب‌های آن برای زنان از منظری چند بعدی است و فضای عمومی شهری را در مقیاس‌های مختلف و مرتبط از خانواده، محله، تا شهرها در کل را در بر می‌گیرد در ادبیات مرتبط دسته‌بندی شده و به ترتیب زیر جمع‌بندی شده است. این مجموعه پیچیده از تبعیض‌ها را می‌توان در نه دسته اصلی طبقه‌بندی کرد که هر یک جنبه‌ای از سازوکارهای نابرابری

شکل ۷. مضامین (Theme) اصلی مطالعات صورت گرفته در ارتباط با مسئله شهر و جنسیت در ۲۰ کتاب بررسی شده (تحلیل مضمون نویسندگان از منابع کلیدی).

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

جنسیتی در شهر را آشکار می‌سازد:

۱. **ضرر تجمعی زنان در تملک و حق مالکیت زمین:** مالکیت زمین به‌طور معناداری ماهیتی جنسیتی دارد (Habitat, 2012; Chant et al. 2013) و در اغلب ساختارهای حقوقی و فرهنگی، زنان در مقایسه با مردان از دسترسی و تملک برابر بر زمین و دارایی محروم مانده‌اند. مالکیت زمین نه صرفاً یک نابرابری آماری، بلکه جلوه‌ای از نظام مردسالارانه توزیع ثروت است که به‌طور سیستماتیک زنان را از حق مالکیت محروم می‌سازد. مالکیت زمین و مالکیت اموال زنان برای رفاه و خودمختاری آنها، رفاه اقتصادی گسترده‌تر و رشد کودکان اهمیت دارد. تحقیقات در ۴۱ کشور در حال توسعه نشان داده است که شوهران بیشتر از زنان احتمال دارد که مالک اموال باشند. شوهران به طور متوسط ۲/۷ برابر بیشتر از زنان احتمال دارد که به‌تنهایی مالک اموال باشند و ۱/۴ برابر بیشتر احتمال دارد که به‌تنهایی یا به طور مشترک مالک اموال باشند. این شکاف‌های جنسیتی در میزان مالکیت اموال برای گروه‌های محروم، بیشتر است (Gaddis, Lahoti & Swaminathan, 2022).

۲. **تفاوت‌های جنسیتی در دسترسی به مسکن:** تفاوت‌های جنسیتی در دسترسی به مسکن، ماهیتی تبعیض‌آمیز دارد (Reeves, 2004; Kern, 2021) و زنان را در موقعیت نابرابر و متضرر قرار می‌دهد. در جوامع مردسالار، زنان را می‌توان از خرید اموال، ارث و تصمیم‌گیری در مورد زمین و منابع دارایی محروم کرد. مرگ همسر می‌تواند زنان را در معرض اخراج و تصرف اموال از طرف خویشاوندان قرار دهد ـ این رویه رایج در سراسر هند و آفریقا است. بسیاری از کشورها حمایت قانونی محدودی از حقوق مالکیت زنان دارند، و در جایی که وجود دارد، به دلیل اجرای ضعیف و رضایت از قدرت مردسالار، همیشه به آن عمل نمی‌شود. در برخی فرهنگ‌ها، حق مالکیت زن با توانایی او در برآوردن انتظارات فرهنگی و مذهبی مرتبط است. زنان مطلقه یا مجرد می‌توانند در دسترسی به زمین و مسکن با تبعیض مواجه شوند. به عنوان مثال، بنا بر رویه مرسوم در برخی کشورها، همچنان خرید خانه برای زنان منوط به تأیید یک مرد به عنوان امضاکننده اصلی یا ضامن است (Habitat, 2012). حق داشتن مسکن مناسب بخشی جدایی‌ناپذیر از حقوق بشر زنان است. مسائل و موانع مسکن توسط زنان و مردان به طور متفاوتی تجربه می‌شود، به‌ویژه قیمت و دسترسی، موقعیت مکانی، کیفیت و طراحی، بی‌خانمانی، مسکن اضطراری و تخلیه. تحقیقات نشان داده است که فقدان مسکن مناسب و امنیت شغلی، زنان را در برابر خشونت آسیب‌پذیرتر می‌کند. ارزیابی‌های جنسیت‌زدایِ سیاست‌های مسکن، از تأثیر افتراقیِ شهری‌شدن بر زنان غافل می‌ماند؛ همین امر باعث می‌شود که محرومیت آنها از حق مالکیت و مسکن مناسب، نه‌تنها اثر دارایی پیش‌بینی‌شده را برایشان کمرنگ کند، بلکه آنها را هم در محیط خانه و هم در فضای عمومی شهر در معرض محدودیت‌های مضاعف و ناامنی‌ای قرار دهد که ترس و اضطراب حضور در شهر را به‌شدت تشدید می‌کند (Adebayo & Ndinda, 2024). تجارب بی‌خانمانی نیز بین زن و مرد متفاوت است. بر اساس تحقیقات در هند، مشخص شد که به نسبت، مردان بیشتر از زنان در خیابان‌ها زندگی می‌کنند. تعداد فزاینده‌ای از کودکان خیابانی در بسیاری از نقاط وجود دارد که اکثریت آنها پسران ۱۰ تا ۱۴ ساله هستند. اما زنان بیشتر از مردان «بی‌خانمانی پنهان[۱۵]» را تجربه می‌کنند. انگیزه بیشتری برای زنان وجود دارد که شرایط زندگی ناامن یا ناسالم را تحمل کنند تا از دست دادن فرزندان و واگذاری آنان به مقامات دولتی جلوگیری کنند و از آنها در برابر فقر و ناراحتی بیشتر محافظت کنند (Habitat, 2012).

۳. **تجربه آزار و اذیت و نحوه ادراک امنیت در فضای عمومی شهری:** اصلی‌ترین دغدغه مرتبط با زنان در فضاهای عمومی شهری، امنیت است (Greed, 2007; Mellgren et al. 2018; Mohamed et al. 2019; Vera-Gray et al. 2020; Erkan et al. 2021; Kern, 2021; Navarrete-Hernandez et al. 2021; Moreno et al. 2022; Roberts, Donovan & Durey, 2022; Sadeghi & Jangjoo 2022; Şenol, 2022; Malhotra et al. 2023). به طور سنتی، زنان ترس در محیط‌های شهری را بیشتر از مردان احساس می‌کنند، تا حدی به این دلیل که مردان و زنان از چنین محیط‌هایی به روش‌های مختلف استفاده و آن را تجربه می‌کنند (Vera-Gray et al. 2020). زنان حتی در یک منطقه امن از شهر، تا حدی ترس از جنایت را احساس می‌کنند. علاوه بر این، تفاوت‌های جنسیتی در مورد ترس در مکان‌های عمومی و شرایطی که ترس در آن احساس می‌شود، قابل توجه است. حتی اگر زنان واقعاً قربانی نشوند، این ترس آنها را از استفاده آزادانه از فضاهای عمومی شهر باز می‌دارد. زنان، به‌ویژه زنان مسن‌تر، ترس

از جنایت را بیشتر تجربه می‌کنند، حتی اگر به ندرت قربانی شوند. با این‌حال، مردان جوان ترس از جرم را کمتر تجربه می‌کنند، حتی اگر پتانسیل واقعی قربانی شدن آنها بیشتر باشد. این ناسازگاری بین سطوح ترس و میزان واقعی قربانی شدن پارادوکس ترس جنسیتی[۱۶] نامیده می‌شود (Erkan et al. 2021). حتی قدرت‌های بزرگ اروپایی با استانداردهای بالاتر برابری نظیر سوئد، موارد بسیاری از رفتار علیه زنان در فضاهای عمومی را از نظر آزار و اذیت یا ترس گزارش می‌کنند (Roberts et al. 2022). بیش از نیمی از زنان اروپایی اعلام کرده‌اند که از ترس مورد حمله قرار گرفتن و تعرض، از فضاها یا مکان‌های خاص اجتناب می‌کنند (Moreno et al. 2022) و حداقل یک چهارم زنان در فضاهای عمومی، آن هم در برابرترین کشور از نظر جنسیت یعنی سوئد اعلام کرده‌اند که مورد آزار و اذیت قرار گرفتند (Mellgren et al. 2018). خیابان‌های بسیار شلوغ نیز تأثیر مضاعفی دارند و احساس امنیت زنان را کاهش می‌دهند (Mohamed et al. 2019). تحقیقات نشان می‌دهند به‌طورکلی، امنیت، سازگاری با الگوهای رفتاری، امکان وقوع، نفوذپذیری، توجه به اقلیم، آزادی، حافظه جمعی، تنوع، پیچیدگی و هویت به ترتیب مهم‌ترین معیارهای انگیزشی حضور زنان در فضاهای عمومی شهری هستند. ارتقای امنیت (فردی، اجتماعی و روانی) اولویت اصلی محیطی برای حضور زنان بالای ۱۸ سال در فضاهای عمومی شهری است (Sadeghi, Baghi, Shams & Jangjoo, 2023). هرچند آشنایی بر اساس تجربه زنان از مکان‌های عمومی، ایمنی درک شده آنها را افزایش می‌دهد (Şenol, 2022). مطالعه تجربی بنی و همکاران (Benny et al., 2024) در کرالا، هند، نشان می‌دهد که ۷۵٪ از زنان تمایل به حضور در فضای عمومی دارند، اما عواملی مانند ترس از نگاه‌های مزاحم، آزار کلامی و عدم وجود حریم خصوصی، آنها را از این حضور بازمی‌دارد (Benny et al., 2024). این مطالعه همچنین نشان می‌دهد که کاربری اراضی مجاور فضای عمومی (خصوصی، عمومی، نیمه‌عمومی) تأثیر مستقیمی بر احساس امنیت زنان دارد.

۴. **دسترسی عموماً محدودتر زنان از مردان، به فضاهای مختلف شهر ـ به‌ویژه فضاهای عمومی:** دسترسی محدودتر زنان به فضاهای شهری، نه‌تنها ناشی از محدودیت‌های زمانی، بلکه برآمده از ابعاد نمادین قدرتمند «ممنوعیت‌ها و هنجارها» و همچنین چارچوب «مجاز و غیرمجاز» حاکم بر روابط قدرت مردسالارانه و هنجارهای شایستگی زنان است. این چارچوب‌ها ممکن است الگوهای خاصی از پوشش و رفتار را به زنان تحمیل کنند (Chant et al. 2013). زنان، کودکان و طبقات پایین‌تر اجتماعی-اقتصادی دسترسی نابرابر به فضاهای عمومی داشته‌اند (Hinojosa et al. 2016). در مقایسه مردان و زنان از یک طبقه و جامعه خاص، مردان در تمام اوقات روز دسترسی بهتری به فضای عمومی دارند. زنان باید برای دسترسی مشروع به فضای عمومی ظاهری هدفمند بسازند. بنابراین، در اشغال روزمره خود از فضای عمومی، تقریباً هیچ‌گاه زنان بدون هدف مشخص در یک مکان عمومی ایستاده یا «سرگردان» یافت نمی‌شوند (Ranade, 2007) و نیز باید به رفتار «مناسب» پایبند باشند (Raju and Paul, 2018). زنان هنگام حرکت در فضای عمومی، می‌بایست از نقطه‌ای به نقطه‌ای دیگر به طور هدفمند راه بروند و هنگام پیاده‌روی، از مکان‌هایی که ممکن است غیرقابل احترام تلقی شوند، مانند مغازه‌های لاتاری و بارها یا ناامن مانند خطوط مجزا و مسیرهای پیاده تاریک اجتناب کنند. زنان در حرکت خود در فضا، گفتمان‌های هژمونیک زنانگی، به‌ویژه زنانگی محترمانه را بازتولید می‌کنند. سن یک ویژگی مهم در تعیین دسترسی به فضای شهری است. در سنین مختلف، زنان از طریق فعالیت‌های مختلفی که از نظر اجتماعی برای آنها مناسب است، مذاکره می‌کنند. بنابراین در اواخر نوجوانی و اوایل دهه ۲۰، زنان اغلب از طریق آموزش به فضاهای عمومی دسترسی پیدا می‌کنند و زنان جوان متأهل به دلیل نقش مادری خود به این مکان دسترسی پیدا می‌کنند. در حالی که مردان به‌طورکلی دسترسی بیشتری به فضای شهری دارند، مردان مسن دسترسی کمتری نسبت به مردان جوان دارند (Ranade, 2007). به گفته گاردنر (۱۹۹۰)، چنین مقرراتی مستلزم کنترل اجتماعی غیررسمی زنان است که منجر به تبعیت آنها در فضاهای عمومی می‌شود، بدون اینکه به صراحت آنها را از دسترسی به فضاهای عمومی محروم کند (Raju and Paul, 2018). مطالعه‌ای که اخیراً در ایران انجام شده است نشان می‌دهد که زنان جوان‌تر و تحصیل‌کرده‌تر بیشتر از سایر گروه‌ها نابرابری جنسیتی در فضای عمومی را درک می‌کنند و اصول طراحی حساس به جنسیت، مبلمان انعطاف‌پذیر و تغییرات فرهنگی می‌تواند گامی مؤثر در تحقق هدف پنجم توسعه پایدار یعنی برابری جنسیتی باشد (Askarizad & Dastoum, 2025).

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

۵. **تحرک و سفرهای پیچیده‌تر زنان در فضاهای شهر در مقایسه با مردان:** زنان شهری مسافت زیادی را طی می‌کنند تا به ادارات یا مناطق تجاری برسند و برای این کار باید به وسایل حمل‌ونقل عمومی وابسته باشند. دسترسی زنان به زندگی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یک شهر همیشه محدود بوده است، زیرا او هرگز نمی‌تواند آزادانه گردش کند. علاوه بر این، از آنجایی که محدوده فضایی یک زن محدود است، او اغلب نگران سفر به‌تنهایی به مکان جدید یا مناطق ناشناخته حتی در شهر خود است. بنابراین ساختار فیزیکی یک شهر منعکس‌کننده و تقویت‌کننده نابرابری‌های ساختار اجتماعی آن از طریق عدم دسترسی یکسان برای هر دو جنس است (Tara, 2011). زنان سفرهای پیچیده‌تری نسبت به مردان انجام می‌دهند، اغلب به مهدکودک، مدرسه، محل کار و مغازه‌ها سفر می‌کنند که اغلب به عنوان «سفرهای زنجیره‌ای» شناخته می‌شوند. بیش از دو برابر مردان، مسئولیت همراهی کودکان به مدرسه را بر عهده دارند (Burgess, 2008). سیاست ضعیف منطقه‌بندی کاربری زمین که مناطق مسکونی را از کاملاً از مکان‌های اشتغال جدا می‌کند و تأثیر بیشتری بر تحرک زنان دارد، زنان نسبت به مردان سفرهای پیچیده‌تری انجام می‌دهند و اغلب به مهدکودک، مدرسه، محل کار و مغازه‌ها سفر می‌کنند و بیش از دو برابر بیشتر از مردان، مسئول همراهی کودکان به مدرسه هستند (Greed, 2007). سن زنان نیز از فاکتورهایی است که بر تحرک آنان در فضای شهری تأثیر می‌گذارند (Si-wach, 2020). برنامه‌ریزی و توسعه ضعیف مؤلفه‌های فیزیکی فضای عمومی (مانند تصویر-آرامش، ارتباط دسترسی، فعالیت کاربر و اجتماعی بودن و همچنین مفاهیم فیزیک مانند فضا-زمان، جابه‌جایی و مسیر)، بر تحرک، جابه‌جایی زنان تأثیر منفی می‌گذارد. و مسیر حرکت و باعث کاهش استفاده از فضا و تصاحب آن توسط زنان می‌شود (Diaz, Mendoza & García, 2020).

۶. **استفاده و اتکای بیشتر زنان به حمل‌ونقل عمومی:** مطالعات نشان می‌دهند که زنان به طور معناداری بیشتر از مردان از حمل‌ونقل عمومی استفاده کرده و به آن متکی هستند (Bhas-karan, 2011; Tara, 2011). هفتاد و پنج درصد از سفرهای حمل‌ونقل عمومی را زنان انجام می‌دهند. چراکه تنها سی درصد زنان در طول روز به خودرو شخصی دسترسی دارند (Bur-gess, 2008; Habitat, 2012). حمل‌ونقل عمومی ضعیف و نبود امکانات مراقبتی و مراکز خرید در نزدیکی محل‌های کار، دسترسی زنان را به بازار کار محدود می‌کند (Greed, 2007). با وجود سهم و اتکای بیشتر زنان به حمل‌ونقل عمومی، برخی پژوهش‌ها به طور همسو حاکی از آن است که این فضاها برای بسیاری از زنان، عرصه‌ای ناامن محسوب می‌شود و بسیاری از زنان و دختران هنگام استفاده از حمل‌ونقل عمومی به‌نوعی خشونت (فیزیکی، جنسی و روانی) را تجربه کرده‌اند. خشونت علیه زنان و دختران در حمل‌ونقل عمومی تهدیدی جدی برای ایمنی و امنیت زنان برای دسترسی به تحرک آنها در شهر است (Kacharo, Teshome & Woltamo, 2022).

۷. **تجربه فقر شهری:** فقر شهری، تجربه‌ای کاملاً جنسیتی است (Grimshaw and Lane, 2007; Reeves, 2004; Gosling, 2008; Habitat, 2012; Chant et al. 2013). مدت‌هاست که تشخیص داده شده است که فقر بر زنان بیشتر از مردان تأثیر می‌گذارد (Grimshaw et al. 2007). فقر و طرد اجتماعی عمیقاً ماهیت جنسیتی دارد، والدین تنها و زنان مسن بزرگ‌ترین گروه‌هایی را تشکیل می‌دهند که فقر را تجربه می‌کنند و سیاست همچنان تجارب مختلف زنان و مردان را نادیده می‌گیرد (Gosling, 2008).

۸. **حتی الگوهای کاربری زمین در برنامه‌ریزی‌های شهری نیز جنسیتی است:** کاربری زمین یک پدیده بی‌طرف نیست (Abril et al. 2022)، بلکه بازتابی از ساختارهای جنسیتی حاکم بر جامعه است که فضاها و امکانات را به‌شکلی متفاوت و اغلب نابرابر در اختیار زنان و مردان قرار می‌دهد. از میان ویژگی‌های کالبدی محیط ساخته‌شده، حضور زنان در فضاهای عمومی شهری بیشترین ارتباط را با کاربری و فعالیت زمین، امنیت، دسترسی و نفوذپذیری، آسایش محیطی و بصری و امکانات و خدمات دارد. از نظر شاخص‌های فیزیکی محیط ساخته شده، تعداد حضور زنان در فضاهای شهری بیشترین همبستگی را با دسترسی به پارکینگ عمومی و انتخاب نشستن یا راه رفتن در سایه یا زیر آفتاب دارد (Sadeghi et al. 2022).

۹. **وضعیت اشتغال و معیشت نیز در شهرها جنسیتی است:** برنامه‌ریزی شهری شامل ایجاد مکان‌ها و فضاهایی برای فرصت‌های شغلی اعم از رسمی یا غیررسمی است. بازآفرینی سکونتگاه‌های موجود و ایجاد شهرک‌های جدید فرصت‌هایی را فراهم می‌کند که جنسیت در ابتدا بدون هزینه‌های اضافی و مزایای قابل‌توجه در نظر گرفته شود. با یکسان رفتارکردن با

همه و با فرض مشابه بودن موقعیت و نیازهای زنان و مردان، برنامه‌ها ممکن است ناخواسته نابرابری‌ها را تقویت کنند. وضعیت شغلی مردان و زنان در سراسر جهان بسیار متفاوت است. زنان بیشتر از مردان برای انجام کارهای مشابه درآمد کمتری دارند و احتمال کمتری دارد که درآمد یا موقعیت حقوقی منظمی نسبت به مردان داشته باشند (Habitat, 2012). علی‌رغم این، زنان همچنان در حوزه‌هایی مانند حکمرانی بخش عمومی و حرفه‌های محیط‌سازی ساخته‌شده مانند برنامه‌ریزی شهری کمتر حضور دارند. الگوهای اشتغال جنسیتی، مستقیماً بر زمان‌بندی و الگوی حضور زنان در فضای عمومی تأثیر می‌گذارد؛ به‌طوری که اشتغال غیررسمی و ساعات کاری نامنظم، دسترسی آنان به فضاهای عمومی را در ساعات امن محدود می‌سازد (Gauvin et al., 2020).

در ارتباط با اشتغال، برنامه‌ریزی شهری نقش کلیدی ایفا می‌کند که با همکاری دولت‌های تعاونی، توسعه‌دهندگان و مالکان زمین برای ایجاد محیط‌هایی که زنان و مردان، دختران و پسران قادر به ایجاد معیشت پایدار برای خود و خانواده‌شان باشند، ایفا می‌کند. این امر به‌ویژه برای زنان مهم است، زیرا احتمال بیشتری نسبت به مردان برای یافتن شغل در بخش غیررسمی دارند. توانایی ایجاد امرار معاش نه‌تنها تحت تأثیر کمبود درآمد، بلکه به دلیل محرومیت در قالب سیستم‌های حمل‌ونقل ناکافی، عدم دسترسی به خدمات، مراقبت‌های بهداشتی و آموزش، محدودیت صدای سیاسی، و مسکن و زیرساخت‌های بی‌کیفیت است. تحقیقات نشان می‌دهد که زنان سرپرست خانوار بیشتر از سایر خانوارها بار فقر را به دوش می‌کشند. در سطح جهانی، زنان در طول زندگی کمتر از مردان درآمد دارند، با این حال آنها تمایل دارند بیشتر عمر کنند. درآمد کمتر آنها را می‌توان به زمان بیرون از نیروی کار برای فرزندآوری، مراقبت و مسئولیت‌های خانگی و دریافت دستمزد کمتر برای کار مشابه مردان نسبت داد. درنتیجه، زنان در کشورهایی که تأمین اجتماعی محدودی دارند ممکن است زمانی که به سن بازنشستگی می‌رسند، درآمد کمی داشته باشند یا اصلاً درآمد نداشته باشند. برخی ممکن است به کار خود ادامه دهند یا برای تأمین نیازهای خود به سایر اعضای خانواده تکیه کنند. این یک نگرانی فزاینده در کشورهای با جمعیت پیر است. افرادی که در محیط‌های شهری فقیر زندگی می‌کنند، بیشتر در معرض خطر ابتلا به بیماری یا جراحت و قرار گرفتن در معرض اثرات جرم هستند (Habitat, 2012).

ترسیم چارچوبی برای شناسایی و نقد نابرابری‌های جنسیتی

با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته در مطالعات پیشین، نابرابری‌های جنسیتی در فضاهای عمومی شهری تاکنون به صورت جامع و همه‌جانبه به‌ویژه در کشورهای جهان جنوب، مورد مطالعه قرار نگرفته‌اند (شکل ۲). اغلب پژوهش‌ها تنها به برخی از این نابرابری‌ها پرداخته و عمدتاً به ارائه راهکارهای مدیریتی و سیاست‌گذاری کلان بسنده کرده‌اند، درحالی‌که جنبه‌های فضایی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی این نابرابری‌ها کمتر مورد واکاوی عمیق قرار گرفته است. این در حالی است که بر اساس مطالعاتی که بر روی حدود ۲۰ کتاب و ۸۰ مقاله مرتبط صورت گرفته است، نابرابری‌های جنسیتی در فضاهای عمومی شهری، برخلاف رویکردهای تک‌بعدی رایج، در چهار لایهٔ ساختاری و مالکیتی، فضایی و دسترسی، امنیتی و اجتماعی، و فرهنگی و هنجاری (و ۱۰ زیرمجموعه ناترازی جنسیتی) بازتولید می‌شوند که هر کدام نیازمند نقد و بازاندیشی بنیادین هستند. درحالی‌که بسیاری از سیاست‌های شهری بر برنامه‌ریزی کلان و توسعه زیرساختی متمرکز بوده‌اند، مطالعات اندکی به بررسی عمیق تأثیر این سیاست‌ها بر نابرابری‌های جنسیتی پرداخته‌اند، این در حالی است که برابری جنسیتی یکی از اصلی‌ترین اهداف توسعه پایدار سازمان ملل برای افق ۲۰۳۰ بوده است (Rampaul et al. 2022). چارچوب ناترازی‌های جنسیتی ارائه شده در «شکل ۸» با هدف درک جامع‌تری از چالش‌های جنسیتی موجود (مبتنی بر ادبیات نظری و جمع‌بندی منابع مورد مطالعه) ارائه شده است.

جنسیت جنبه‌ای جدایی‌ناپذیر، فراگیر و بدیهی از زندگی شهری است. این مؤلفه بُعدی تأثیرگذار در هویت‌های شهری، محوری برای نابرابری‌های شهری و محرکی برای کنش‌های روزمره‌ای است که شهرها و زندگی شهری را مشخص و شکل می‌دهند (Bondi, 2005). امروزه ابعاد جنسیتی به آهستگی در حال ادغام در تمامی ابعاد و شیوه‌های برنامه‌ریزی در سراسر اروپا است (Abril et al. 2022)، اما در نظر گرفتن دیدگاه جنسیت‌محور در برنامه‌ریزی نباید به شهرهای ثروتمند شمال جهان محدود شود (Kern, 2021). ازاین‌رو، مطالعه دقیق سیاست‌های برنامه‌ریزی شهری در کشورهای جنوب جهانی به‌ویژه ایران و بررسی نقاط ضعف و چالش‌های موجود در راستای پرده‌برداشتن از تمامی این نابرابری‌ها امری ضروری

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

است. برنامه‌ریزی شهری در ایران تاکنون اغلب از منظر عمومی و بدون توجه کافی به حساسیت‌های جنسیتی تدوین شده است، به‌گونه‌ای که الگوهای فضایی، کاربری زمین، طراحی فضاهای عمومی و سیستم حمل‌ونقل شهری همچنان تحت سلطه نگرش‌های مردسالارانه قرار دارند و نیازهای متنوع زنان و گروه‌های دیگر به‌طور نظام‌مند در فرایندهای طراحی و سیاست‌گذاری لحاظ نشده است. در چنین شرایطی، پژوهش‌های آتی می‌توانند با هدف پرکردن این خلأ نظری و عملی، به دنبال ارائه چارچوبی عملیاتی و طراحانه باشند که بتواند فضاهای عمومی را به گونه‌ای بازآرایی کند که حساس به جنسیت، عدالت‌محور و همه‌شمول باشند. چارچوب جمع‌بندی شده در این پژوهش نیز نه‌تنها به شناخت و تبیین ابعاد گوناگون نابرابری‌های جنسیتی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند راهنمایی کاربردی برای برنامه‌ریزان شهری، معماران، و سیاست‌گذاران باشد تا با اتکا به آن، در آینده بتوانند ناترازی‌های موجود در شهرهای ایران را کاهش داده و شهرهایی ایمن، عادلانه و پاسخگو به نیازهای تمامی اقشار جامعه، بدون تبعیض جنسیتی، طراحی و مدیریت کنند.

تحلیل کدهای استخراج‌شده از منابع همچنین نشان می‌دهد که چهار بعد نابرابری به صورت لایه‌ای و متقابل عمل می‌کنند. در سطح فوری و روزمره، بعد امنیتی-اجتماعی (با کدهای پرتکرار «ترس از فضاهای خلوت»، «اجتناب از مکان‌های خاص» و «آزار در فضای عمومی») به عنوان مستقیم‌ترین مانع حضور زنان ظاهر می‌شود. این بعد به‌شدت تحت تأثیر بعد فضایی-کالبدی قرار دارد: مضامین فرعی «نفوذپذیری پایین»، «روشنایی ناکافی» و «وابستگی به حمل‌ونقل عمومی ناایمن» نشان می‌دهند که طراحی نامناسب فضا، ترس درک‌شده را تشدید می‌کند. در لایه‌ای عمیق‌تر، بعد ساختاری-حقوقی (شامل مضامین «مالکیت زمین»، «دسترسی به مسکن» و «اشتغال غیررسمی») زیربنای آسیب‌پذیری اقتصادی و حقوقی زنان را تشکیل می‌دهد و بعد فرهنگی-هنجاری (با کدهای «دیگری بودن زنان»، «کورجنسیتی در سیاست‌گذاری» و «هنجارهای پوشش و رفتار») به عنوان مشروعیت‌بخش نهایی عمل می‌کند و سایر ابعاد را در چارچوبی از «طبیعی» و «بایسته» بازتولید می‌نماید. نکته حائز اهمیت آنکه مطالعات تجربی جدید در ایران نشان داده‌اند که اگرچه امنیت (بعد امنیتی-اجتماعی) بالاترین اولویت زنان است، اما «فضاهای منحصراً زنانه بدون حضور مردان» (که تجلی بارز بعد فرهنگی-هنجاری تفکیک جنسیتی است) در اولویت‌های پایین زنان قرار دارد (Dabbaghi & Bahari, 2024). این یافته مؤید آن است که مداخلات صرفاً مبتنی بر حذف مردان از فضا، پاسخگوی نیاز اصلی زنان نیست و طراحی شهری حساس به جنسیت باید به جای تفکیک

شکل ۸. چارچوب چهاربعدی نابرابری جنسیتی در فضاهای عمومی شهری.

فیزیکی، بر ارتقای امنیت از طریق طراحی کالبدی و اجتماعی متمرکز شود. ازاین‌رو، برنامه‌ریزی شهری حساس به جنسیت باید با اولویت فوری بهبود امنیت و طراحی فضا (رفع فوری‌ترین موانع) آغاز شود، اما بدون بازاندیشی در هنجارهای فرهنگی و اصلاح نابرابری‌های ساختاری، تغییرات پایدار حاصل نخواهد شد. درنتیجه می‌توان گفت، بعد فرهنگی-هنجاری عمیق‌ترین لایه (مشروعیت‌بخش)، بعد ساختاری-حقوقی لایه زیربنایی مادی، بعد امنیتی-اجتماعی فوری‌ترین و عریان‌ترین لایه، و بعد فضایی-کالبدی لایه واسط که هم تحت تأثیر هنجارها و ساختارهاست و هم بر امنیت تأثیر می‌گذارد. روابط سلسله‌مراتبی ابعاد نابرابری جنسیتی شهری در «جدول ۲» خلاصه شده است.

جدول ۲. روابط سلسله‌مراتبی ابعاد نابرابری جنسیتی در شهر بر اساس تحلیل مضمون.

رابطه	توضیح	شواهد از کدها/مضامین فرعی
بعد امنیتی-اجتماعی ← فوری‌ترین مانع	ترس و آزار مستقیم‌ترین و روزمره‌ترین عامل محدودیت حضور زنان است.	کدهای «ترس از فضاهای خلوت»، «اجتناب از مکان‌های خاص»، «آزار کلامی و فیزیکی» - فراوانی بالا در مقالات.
بعد فضایی-کالبدی ← تقویت‌کننده امنیت	طراحی نامناسب (روشنایی کم، دسترسی ضعیف، حمل‌ونقل ناایمن) ترس را تشدید می‌کند.	مضامین فرعی «تحرک زنجیره‌ای»، «وابستگی به حمل‌ونقل عمومی» و «نفوذپذیری پایین».
بعد ساختاری-حقوقی ← زیربنای بلندمدت	نابرابری در مالکیت، مسکن و اشتغال، آسیب‌پذیری زنان را در مواجهه با سایر ابعاد افزایش می‌دهد.	مضامین «حقوق مالکیت زمین»، «دسترسی به مسکن»، «اشتغال غیررسمی».
بعد فرهنگی-هنجاری ← مشروعیت‌بخش سایر ابعاد	هنجارهای جنسیتی (حیا، ناموسی بودن فضا، تفکیک) به سایر ابعاد «مشروعیت» می‌بخشند و بازتولید آنها را طبیعی جلوه می‌دهند.	کدهای «دیگری بودن زنان»، «کورجنسیتی در سیاست‌گذاری»، «هنجارهای پوشش و رفتار».

به سوی شهری عادلانه و حساس به جنسیت: جمع‌بندی، موقعیت‌یابی و چشم‌انداز آینده

پژوهش حاضر با رویکردی روایی-انتقادی و بهره‌گیری از تحلیل مضمون ۲۰ کتاب کلیدی و بیش از هشتاد مقاله علمی، به بازخوانی ادبیات نابرابری جنسیتی در فضاهای عمومی شهری پرداخته است تا تصویری چندبعدی از نحوه بازتولید تبعیض‌های جنسیتی در لایه‌های ساختاری، فضایی، امنیتی و فرهنگی شهر ترسیم نماید. تحلیل‌های انجام‌شده نشان داد که پرسش «شهر برای چه‌کسی» پرسشی بنیادین در ادبیات معاصر شهرسازی است و پاسخ به آن بدون در نظر گرفتن جنسیت به عنوان متغیری کلیدی ممکن نیست. یافته‌ها حاکی از آن است که نابرابری جنسیتی در شهر را می‌توان در چهار بُعد اصلی شامل نابرابری‌های ساختاری و حقوقی (مالکیت زمین، دسترسی به مسکن و اشتغال)، فضایی و کالبدی (تحرک، حمل‌ونقل و دسترسی به خدمات)، امنیتی و اجتماعی (ترس، آزار و خشونت) و فرهنگی و هنجاری (کلیشه‌های جنسیتی، کورجنسیتی در سیاست‌گذاری) دسته‌بندی کرد. این ابعاد نه در کنار هم، بلکه به صورت لایه‌ای و سلسله‌مراتبی عمل می‌کنند: بعد امنیتی-اجتماعی به عنوان فوری‌ترین و روزمره‌ترین مانع حضور زنان، بعد فضایی-کالبدی به عنوان لایه واسط که ترس را تشدید یا کاهش می‌دهد، و ابعاد ساختاری-حقوقی و فرهنگی-هنجاری به عنوان زیربناهای عمیق‌تر و دیرپاتر بازتولید نابرابری (Connell, 2007; Mohanty, 2005). در مقایسه با پژوهش‌های پیشین که عمدتاً بر یک یا دو بعد (به‌ویژه امنیت و تحرک) متمرکز بوده‌اند (Kern, 2021; Kal-ms, 2024)، چارچوب چهاربعدی ارائه‌شده در این مقاله گامی به سوی نظام‌مندسازی و یکپارچه‌سازی دانش پراکنده در این حوزه است.

بررسی روند پژوهش‌ها نشان داد که گرایش به مطالعات جنسیت و فضای عمومی شهری پدیده‌ای نسبتاً نوظهور است که عمدتاً از سال ۲۰۲۱ به بعد رشد یافته و نشان‌دهنده شکل‌گیری شاخه‌ای جدید در ادبیات عدالت فضایی و برنامه‌ریزی شهری است. با این حال، یافته‌ها مؤید آن است که ادبیات موجود هنوز به طور غالب متعلق به شمال جهانی است و سهم اندک جنوب جهانی (از جمله ایران) از تولید دانش در این زمینه، خلأ مهمی ایجاد کرده است. این امر موجب شده تا بسیاری از سیاست‌ها و چارچوب‌های طراحی شهری در کشورهای در حال توسعه، صرفاً بازتاب نسخه‌های ترجمه‌شده‌ای از مدل‌های غربی باشند که لزوماً با بسترهای محلی، فرهنگی و ارزشی این جوامع انطباق ندارند. از آنجا که جنسیت پدیده‌ای زمینه‌مند و وابسته به بسترهای فرهنگی، اجتماعی و تاریخی است (Momsen & Kinnaird, 1993)، انتقال بی‌واسطه الگوهای نظری و اجرایی جهان شمال به جنوب جهانی نه‌تنها ناکارآمد، بلکه گاه

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

بازتولیدکننده نابرابری‌های موجود است.

دستاورد کلیدی این پژوهش، ارائه چارچوبی نظری برای شناسایی سطوح مختلف نابرابری جنسیتی در شهر است که می‌تواند به‌عنوان ابزاری تحلیلی و راهبردی در فرایند تصمیم‌سازی شهری به کار گرفته شود تا برنامه‌ریزان، طراحان و سیاست‌گذاران بتوانند اثرات جنسیتی تصمیمات خود را ارزیابی کرده و به سمت تحقق «حق برابر بر شهر» گام بردارند. با این حال، پژوهش حاضر با چند محدودیت مواجه است که باید در تفسیر یافته‌ها مد نظر قرار گیرد: ۱. ماهیت مروری-نظری و فقدان بررسی میدانی تجربه زیسته زنان، که اعتباربخشی چارچوب را به پژوهش‌های تجربی آینده واگذار می‌کند؛ ۲. محدودیت منابع به زبان انگلیسی و پوشش ندادن کامل ادبیات فارسی ارزشمند (به‌ویژه پایان‌نامه‌ها و گزارش‌های محلی)؛ ۳. وابستگی ذاتی تحلیل مضمون به تفسیر پژوهشگر (با وجود تأمین قابلیت اعتماد از طریق کدگذاری مستقل توسط دو نویسنده)؛ ۴. عدم پوشش کامل همه مؤلفه‌های محلی و زمینه‌مند نابرابری جنسیتی در شهرهای مختلف ایران، که تعمیم نتایج را با احتیاط مواجه می‌سازد؛ ۵. محدودیت بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۴ که ممکن است برخی منابع کلیدی پیش از این دوره را خارج کرده باشد (هرچند کتاب‌های بنیادین دهه‌های قبل (مانند Little et al., 1988) به صورت هدفمند در مجموعه ۲۰ کتاب گنجانده شده‌اند.).

با توجه به محدودیت‌های یادشده و ضرورت تکمیل چارچوب پیشنهادی، مطالعات آتی می‌توانند در مسیرهای زیر گام بردارند:

۱. با تکیه بر بعد ساختاری-حقوقی و فرهنگی-هنجاری چارچوب پیشنهادی، تدوین پرسشنامه‌ها و چک‌لیست‌های اندازه‌گیری نابرابری جنسیتی در شهرهای مختلف ایران (با تأکید بر تفاوت‌های منطقه‌ای، فرهنگی و اقلیمی) ضروری است تا بتوان شاخص‌های عینی برای سنجش تبعیض‌های ساختاری و هنجاری فراهم آورد.

۲. پژوهش‌های تجربی آمیخته (کمی ـ کیفی): انجام مطالعات میدانی در نمونه‌ای از فضاهای عمومی (پارک‌ها، خیابان‌ها، ایستگاه‌های حمل‌ونقل) در کلانشهرهای ایران (تهران، مشهد، اصفهان، شیراز) با روش‌هایی همچون پیاده‌روی اکتشافی[۱۷]، ممیزی امنیت زنان[۱۸] (Gautam et al., 2025) و پیمایش‌های کمّی می‌تواند ابعاد امنیتی-اجتماعی و فضایی-کالبدی چارچوب را به‌طور هم‌زمان مورد سنجش قرار داده و روابط میان این دو بعد را آشکار سازد.

۳. مقایسه کاربست چارچوب چهاربعدی در یک شهر ایرانی با یک شهر اروپایی که برنامه‌ریزی حساس به جنسیت را نهادی کرده است (مثلاً تهران و بارسلون) می‌تواند به شناسایی نقاط قوت و ضعف نسبی هر یک از ابعاد در بسترهای مختلف فرهنگی و ساختاری کمک کرده و امکان درس‌آموزی برای اصلاح هر چهار بعد را فراهم آورد.

۴. ارزیابی برنامه‌های توسعه شهری، طرح‌های جامع و تفصیلی، و آیین‌نامه‌های مرتبط با فضای عمومی در ایران از منظر چارچوب چهاربعدی، به‌ویژه بعد ساختاری-حقوقی و فرهنگی-هنجاری، می‌تواند شکاف میان سیاست‌های اعلامی و عملکردی را در زمینه برابری جنسیتی آشکار سازد.

۵. نقش فناوری‌های دیجیتال و رسانه‌های اجتماعی: بررسی چگونگی تأثیر اپلیکیشن‌های گزارش خشونت، نقشه‌های امنیت مشارکتی[۱۹] (Kalms, 2017) و شبکه‌های اجتماعی در تغییر ادراک امنیت و الگوهای حضور زنان در فضای عمومی، می‌تواند بعد امنیتی-اجتماعی چارچوب را در عصر دیجیتال بازتعریف کرده و راهکارهای نوین برای کاهش ترس و افزایش حضور زنان ارائه دهد.

۶. مطالعات طولی[۲۰]: پیگیری تغییرات ابعاد نابرابری جنسیتی در یک بازه زمانی پنج تا ده ساله در یک محله خاص، همزمان با اجرای مداخلات طراحی و سیاستی، می‌تواند اثربخشی اقدامات انجام‌شده بر هر یک از ابعاد (به‌ویژه بعد فضایی-کالبدی که قابلیت تغییرپذیری سریع‌تری دارد) را به‌طور نظام‌مند مورد سنجش قرار دهد.

مرور نمونه‌ای از مطالعات منتخب سال‌های اخیر (۲۰۲۴-۲۰۲۶) در حوزه جنسیت و فضای عمومی شهری می‌تواند نشان‌دهنده برخی از سمت‌وسوهای جدید در این زمینه باشد. از جمله، بهره‌گیری از معرفت‌شناسی فمینیستی در برنامه‌ریزی جنسیتی حمل‌ونقل شهری (Nikolaeva & Shakthi, 2026)، تأکید بر زیرساخت‌های مراقبت و به‌رسمیت شناختن آن و شاخص دسترسی فضایی (Zuleta et al., 2025)، پیوند «شهر فمینیستی» با «شهر همبستگی[۲۱]» (Budde, 2025)، ضرورت روش‌شناسی ترکیبی در حوزه مطالعات جنسیتی در شهر (Benny et al., 2024; Gupta et al., 2025; Zhu et al., 2025)، اصول طراحی جهانی فضاهای پاسخگو به جنسیت

در پیوند با اهداف توسعه پایدار (Savitri, 2026)، و نقد مفهوم ایمنی محور به نفع «حق ریسک کردن» (Tonkiss, 2025). به طور خلاصه، اگرچه نمی‌توان از یک «تحول پارادایمیک» قطعی در این حوزه سخن گفت، اما به نظر می‌رسد مطالعات اخیر زمینه‌ساز توجه بیشتر به ابعاد مراقبت زنان، تقاطع‌گرایی، روش‌شناسی مشارکتی و بازتعریف «حق بر شهر» از منظر جنسیتی هستند. چارچوب چهاربعدی ارائه‌شده در این پژوهش می‌تواند مبنایی برای سنجش و جهت‌دهی به چنین تحولاتی در بستر ایران و جنوب جهانی قرار گیرد، هرچند اعتباربخشی به آن نیازمند مطالعات تجربی گسترده‌تری است.

چارچوب ارائه‌شده نه‌تنها ابزاری تحلیلی، بلکه انتقادی است که می‌تواند به عنوان مبنایی برای گذار از سیاست‌های کورجنسیتی به رویکردی جنسیت-آگاه، تقاطعی و زمینه‌مند در برنامه‌ریزی شهری ایران عمل کرده و راه را برای برنامه‌ریزی شهری انتقادی و تحول‌آفرین هموار کند. بازاندیشی در سیاست‌ها، بازتعریف فضاهای عمومی به عنوان عرصه‌های برابر حضور و بازتولید اجتماعی، و ایجاد پیوند میان نظریه و عمل در زمینهٔ شهرسازی حساس به جنسیت، مسیر دستیابی به شهرهایی هم‌پذیر، ایمن و انسانی‌تر را هموار می‌سازد. درنهایت، پژوهش حاضر بر این باور است که عدالت محیطی در آیندهٔ شهر در گرو پذیرش جنسیت به عنوان متغیری بنیادین در فرایند برنامه‌ریزی و طراحی شهری است؛ و تحقق چنین شهری نیازمند گذار از نگاه «خنثی» و «کورجنسیتی» به نگاهی است که زنان را نه به عنوان «دیگری» یا «جنس دوم» (de Beauvoir, 1949) بلکه به عنوان شهروندانی فعال و سهیم در تولید فضا به رسمیت بشناسد (Fenster, 2005; Kern, 2021). شهرسازی فمینیستی معاصر، فراتر از مسئله امنیت، بر مفاهیمی چون «حق مراقبت و زمان» تأکید دارد و بازطراحی زیرساخت‌های شهری را با هدف اولویت دادن به بازتولید اجتماعی و کاهش زمان مراقبت دنبال می‌کند (Pérez Castaño, 2024). همچنین، گسترش شهرسازی فمینیستی فراتر از مباحث نظری، وارد عرصه سیاست‌گذاری شهری نیز شده است؛ برای نمونه شهرهایی مانند گلاسگو با تصویب اصول شهر فمینیستی گامی عملی در این مسیر برداشته است (Moreau, 2024). تجربیاتی از این دست می‌تواند الگویی برای شهرهای جنوب جهانی در گذار از برنامه‌ریزی کورجنسیتی به رویکردهای جنسیت‌آگاه باشد. چنین رویکردهایی افق نظری تازه‌ای برای تحلیل نابرابری‌های جنسیتی در شهر فراهم می‌آورد که می‌تواند به عنوان مکملی برای چارچوب چهاربعدی این پژوهش مد نظر قرار گیرد.

پی‌نوشت‌ها

1. Second Sex
2. Otherness
3. Gender-Blind

این اصطلاح معمولاً به رویکردها، سیاست‌ها، یا تحلیل‌هایی اشاره دارد که تفاوت‌های جنسیتی را نادیده می‌گیرند. در حوزه‌های اجتماعی و برنامه‌ریزی شهری به معنای عدم در نظر گرفتن تأثیرات متفاوتی است که سیاست‌ها، فضاها یا تصمیمات بر زنان و مردان می‌گذارند. به طور خلاصه، یک رویکرد «Gender-Blind» فرض می‌کند که همه افراد فارغ از جنسیت، نیازها و تجربیات مشابهی دارند و نیز می‌تواند منجر به تشدید نابرابری‌های موجود شود. این رویکرد، اغلب در تقابل با رویکرد «Gender-Sensitive» یا «Gender-Responsive» قرار می‌گیرد که هدف آن شناسایی و رفع تبعیض‌ها و نابرابری‌های جنسیتی است. طراحی «حساس به جنسیت» مبتنی بر این رویکرد است که نیازهای متفاوت افراد با جنسیت‌ها، سن‌ها، توانایی‌ها و قومیت‌های مختلف را با یکدیگر هماهنگ کند تا تفاوت‌های قدرت را قابل مشاهده و به چالش بکشد (Berry, Moore, Kalms and Bawden, 2022).

4. Gender-Neutral
5. Patriarchal Dividend
6. Hegemonic Masculinity
7. loitering
8. evidence-based planning
9. trustworthiness
10. inter-coder reliability
11. reflexivity
12. Pink transportation

حمل و نقل صورتی، به مجموعه‌ای از تدابیر حمل و نقل عمومی اطلاق می‌شود که با هدف افزایش ایمنی و کاهش آزارهای جنسیتی برای زنان طراحی شده‌اند. این مفهوم علاوه بر فراهم آوردن وسایل نقلیه اختصاصی برای زنان، شامل اقدامات قانونی، حمایت از قربانیان خشونت، و ترویج تصاویری مثبت از زنان در رسانه‌ها و جامعه است. جدایی زن و مرد در حمل و نقل عمومی در میان فمینیست‌ها بسیار مناقشه برانگیز است، زیرا به موضوع اساسی نابرابری جنسیتی که باعث خشونت و آزار و اذیت می شود نمی‌پردازد و آن را به صورت ریشه‌ای حل نمی‌کند (Dunckel-Graglia, 2013).

13. peer-reviewed

۱۴. تحلیل تقاطعی (Intersectional Analysis) رویکردی است که به بررسی چگونگی تلاقی و تعامل هم‌زمان چندین هویت اجتماعی مانند جنسیت، نژاد، طبقه، و... می‌پردازد و نشان می‌دهد که این تلاقی‌ها چگونه بر تجربیات فردی و ساختارهای اجتماعی تأثیر می‌گذارند. این مفهوم نخستین‌بار توسط کیمبرلی کرنشاو (Kimberlé Crenshaw) در سال ۱۹۸۹ معرفی شد. کرنشاو در مقاله خود با عنوان (حاشیه‌زدایی از تقاطع نژاد و جنسیت) «Demarginalizing the Intersection of Race and Sex» به تحلیل پرونده‌های حقوقی پرداخت و نشان داد که چگونه نادیده‌گرفتن تلاقی نژاد و جنسیت می‌تواند به بی‌عدالتی‌های مضاعف برای زنان سیاه‌پوست منجر شود. این رویکرد تأکید دارد که برای درک کامل نابرابری‌ها و بی‌عدالتی‌ها، باید به تعاملات پیچیده میان هویت‌های مختلف توجه کرد (Runyan, 2018).

15. Hidden Homelessness

بی‌خانمانی پنهان به وضعیتی اطلاق می‌شود که افراد فاقد مسکن ثابت و امن هستند، اما به طور آشکار در خیابان‌ها یا پناهگاه‌ها زندگی نمی‌کنند. این افراد به دلایل مختلف، شرایط

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

بی‌خانمانی خود را پنهان می‌کنند (مانند استیگما یا انگ) و به شکل‌های گوناگون به دنبال سرپناه موقت می‌گردند. ویژگی‌های بی‌خانمانی پنهان شامل: عدم نمایش آشکار: افراد بی‌خانمان پنهان معمولاً در مکان‌های عمومی مانند خیابان‌ها یا پارک‌ها نمی‌خوابند. زندگی موقت: آنها ممکن است به طور موقت در خانه دوستان، اقوام، یا آشنایان زندگی کنند، یا در مکان‌هایی مانند خودروها، گاراژها، یا ساختمان‌های متروکه پناه بگیرند. عدم دسترسی به خدمات: به دلیل پنهان بودن شرایطشان، این افراد اغلب از خدمات و حمایت‌های موجود برای بی‌خانمان‌ها محروم می‌مانند و نهایتاً آسیب‌پذیری بالا: آنها ممکن است در معرض خطراتی مانند سوءاستفاده، خشونت، و بیماری‌های مختلف قرار داشته باشند.

16. Gender-Fear Paradox

به پدیده‌ای اشاره دارد که در آن زنان نسبت به مردان ترس بیشتری از حضور در فضاهای عمومی شهری ابراز می‌کنند، علی‌رغم شواهد آماری که نشان می‌دهد مردان اغلب بیشتر احتمال دارد که انواع خاصی از خشونت (مانند دعوا یا حملات فیزیکی) را در این فضاها تجربه کنند. این تناقض معمولاً نتیجهٔ عوامل روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی است. برای مثال: عوامل اجتماعی-فرهنگی: هنجارها و کلیشه‌های جنسیتی می‌توانند باعث شوند زنان احساس آسیب‌پذیری بیشتری کنند، حتی در شرایطی که محیط عینی برایشان امن باشد. تجربه‌های غیرمستقیم: زنان ممکن است به دلیل شنیدن تجربیات دیگران یا تأثیر رسانه‌ها از فضاهای عمومی بیشتر بترسند. ساختار قدرت جنسیتی: ترس زنان اغلب با قدرت‌های اجتماعی و تاریخی مرتبط است که حضور آنها را در فضاهای عمومی محدود کرده است (برای مطالعه بیشتر به Chomiak، 2014 مراجعه کنید).

17. walk-along
18. women's safety audit
19. crowdsourced safety maps
20. longitudinal
21. solidary city

فهرست منابع

Abril, I. N., & Sánchez de Madariaga, I. (2021). Safety audits with women as instruments for urban regeneration: the case of Madrid. *Territorio: 97, 2, 2021*, 98-103. Doi: 10.3280/TR2021-097013

Adebayo, P., & Ndinda, C. (2024). Women, Homeownership and the Asset Effect of Subsidized Housing in South Africa: Implications for Urban Inclusion. In The Palgrave Handbook of Global Social Problems (pp. 1-22). Cham: Springer International Publishing. Doi: https://doi.org/10.1007/978-3-030-68127-2_259-1

Adinarayana, B., Ayush, Sohal, B. S., Aryan, Kumar, R., & Sharma, S. (2024). Development of AI model for gender differences in bicycle mobility of green urban areas for recreational and educational institutions of cycling behaviour, patterns and constraints of regular cyclists for Chandigarh city—an Indian perspective. *Innovative Infrastructure Solutions*, *9* (10), 393. Doi: https://doi.org/10.1007/s41062-024-01709-w

Ainley, R. (1998). *New frontiers of space, bodies, and gender*. R. Ainley (Ed.). London: Routledge.

Alizadeh, H., Tuncer, S., Kohlbacher, J., & Karami, S. (2025). *Women's Empowerment Through Public Space: Gendered Urban Experiences Across the Middle East and Europe*. Springer Nature.

Andersen, J., & Siim, B. (Eds.). (2004). *The politics of inclusion and empowerment: Gender, class and citizenship*. Springer.

Appleton, Z. B. S. (1999). *The participation of women in urban regeneration: a longitudinal study in Sheffield*. Sheffield Hallam University (United Kingdom).

Arjmand, R. (2016). *Public urban space, gender and segregation: Women-only urban parks in Iran*. Routledge.

Askarizad, R., He, J., & Dastoum, M. (2025). Gender disparity in public spaces of Iran: Design for more inclusive cities. *Cities*, *158*, 105651.

Badamchi, M. (2022). Islamic City between Veiling and Piety: theological discourse conflicts in contemporary Urban Planning in Iran. *Urban Design Discourse a Review of Contemporary Litreatures and Theories*, *3* (2), 43-51.

Bagheri, N. (2019). Tehran's subway: Gender, mobility, and the adaptation of the 'proper'Muslim woman. *Social & Cultural Geography*, *20* (3), 304-322. Doi: https://doi.org/10.1080/14649365.2017.1356364

Bahramitash, R., & Hooglund, E. J. (2011). *Gender in contemporary Iran*. Routledge.

Benny, N., Sunder, S., & Kini, M. K. (2024). Can urban design foster greater inclusivity for women in public spaces?. *Journal of Contemporary Urban Affairs*, *8* (2), 557-581. Doi: https://doi.org/10.25034/ijcua.2024.v8n2-16

Berry, J., Moore, T., Kalms, N., & Bawden, G. (Eds.). (2020). *Contentious cities: Design and the gendered production of space*. Routledge.

Bhaskaran, S. (2011). Informed by gender? Public policy in Kerala. *Economic and Political weekly*, *46* (43), 75-84. URL: https://www.jstor.org/stable/23047761

Bondi, L. (2005). Gender and the reality of cities: Embodied identities, social relations and performativities. URL: http://hdl.handle.net/1842/822

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, *3* (2), 77-101.

Buckingham, S. (2016). Gender, sustainability and the urban environment. In *Fair Shared Cities* (pp. 21-32). Routledge.

Budde, C. (2025). Excursion: Aspects of Feminist and Gender-Sensitive Architecture and Urban Planning. In *Social Cohesion and Diversity in Urban Neighborhoods: Contradictions-Discussion-Implementation Procedures* (pp. 127-133). Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.

Burgess, G. (2008). Planning Planning and the Gender Equality Duty and the Gender Equality Duty and the Gender Equality Duty–why does why does gender matter? gender matter?. *People, place & policy online*, *2* (3), 112-121. Doi: 10.3351/ppp.0002.0003.0001

Carrera, L., & Castellaneta, M. (2023). Women and cities. The conquest of urban space. *Frontiers in Sociology*, *8*, 1125439. Doi: 10.3389/fsoc.2023.1125439

Castaño, L. P. (2024). Urban Infrastructure and the Right to Care and Time. Dearq, (40), 10-17.

Castro, M. V., & Buchely, L. (2018). Cities and the city: spatio-temporal imaginaries of class and gender in Barranquilla and Cali, Colombia. *Gender, Place & Culture*, *25* (12), 1719-1737. Doi: 10.1080/0966369X.2018.1554556

Chant, S. (2013). Cities through a "gender lens": a golden "urban age" for women in the global South?. *Environment and urbanization*, *25* (1), 9-29. Doi: https://doi.org/10.1177/0956247813477809

Chant, S., & McIlwaine, C. (2013). Gender, urban development and the politics of space. *E-International Relations*, *4*, 1-14. URL: https://www.e-ir.info/pdf/38859

Chomiak, D. (2014). Navigating public space, negotiating patriarchy: daily experiences of women in a Canadian urban context. URL: https://unbscholar.dspace.lib.unb.ca/server/api/core/bitstreams/b9ad0cc5-41c7-4746-8c1b-b784c1549456/content

Collie, N. (2013). Walking in the city: Urban space, stories, and gender. In *Gender forum* (Vol. 42, No. 1, pp. 3-14).

Connell, R. (2020). *Southern theory: The global dynamics of knowledge in social science*. Routledge.

Dabbaghi, H., & Bahari, M. (2024). Prioritizing the Needs of Women in Urban Public Spaces. *The Journal of Community Development (Rural-Urban)*, *16* (1), 43-58.

Damyanovic, D., & Zibell, B. (2013). Is there still gender on the agenda for spatial planning theories?: Attempt to an integrative approach to generate gender-sensitive planning theories. *DisP-The Planning Review*, *49* (4), 25-36. Doi: https://doi.org/10.1080/02513625.2013.892784

De Beauvoir, S. (1949). 1952. *The second sex*.

Deutsch, S. (2000). *Women and the city: Gender, space, and power in Boston, 1870-1940*. Oxford University Press.

Devika, J., & Thampi, B. V. (2011). Mobility towards work and politics for women in Kerala state, India: A view from the histories of gender and space. *Modern Asian Studies*, *45* (5), 1147-1175. Doi: https://doi.org/10.1017/S0026749X09000080

Diaz, I. G., Mendoza, J. G., & García, E. A. (2020, September). Physical and architectural variables in the public space from Women's perception. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 1645, No. 1, p. 012020). IOP Publishing. Doi: 10.1088/1742-6596/1645/1/012020

Doan, P. L. (2010). The tyranny of gendered spaces–reflections from beyond the gender dichotomy. *Gender, place & culture*, *17* (5), 635-654. Doi: https://doi.org/10.1080/0966369X.2010.503121

Dunckel-Graglia, A. (2013). 'Pink transportation'in Mexico City: reclaiming urban space through collective action against gender-based violence. *Gender & Development*, *21* (2), 265-276. Doi: https://doi.org/10.1080/13552074.2013.802131

Erkan, N. Ç., & Sevin Topçu, B. (2021). Gender-based differences in fear of crime in public spaces: An investigation of a safe district in Istanbul. *Urbani izziv*, *32* (2). Doi: https://doi.org/10.5379/urbani-izziv-en-2021-32-02-02

Fenster, T. (2005). The right to the gendered city: Different formations of belonging in everyday life. *Journal of gender studies*, *14* (3), 217-231. Doi: https://doi.org/10.1080/09589230500264109

Fernandes, L. (1997). Beyond public spaces and private spheres: gender, family, and Working-class politics in India. *Feminist studies*, *23* (3), 525-547. Doi: https://doi.org/10.2307/3178384

Foxhall, L., & Neher, G. (2011). Gender and the city before Modernity: Introduction. *Gender & History*, *23* (3). Doi: 10.1111/j.1468-0424.2011.01662.x

Gaddis, I., Lahoti, R., & Swaminathan, H. (2022). Women's legal rights and gender gaps in property ownership in developing countries. *Population and Development Review*, *48* (2), 331-377. Doi: https://doi.org/10.1111/padr.12493

Gautam, U., Tewari, D. B., Verma, K., Marjara, K., Kumar, S., & Das, P. (2025). Women in Public Spaces: Lived Experiences through a Safety Audit Approach. *European Journal of Sustainable Development*, *14* (4), 477-477.

Gauvin, L., Tizzoni, M., Piaggesi, S., Young, A., Adler, N., Verhulst, S., ... & Cattuto, C. (2020). Gender gaps in urban

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

mobility. *Humanities and Social Sciences Communications*, 7 (1), 11. Doi: https://doi.org/10.1057/s41599-020-0500-x

Gebrie, S., Wasihun, Y., Abegaz, Z., & Kebede, N. (2022). Gender-based violence and associated factors among private college female students in Dessie City, Ethiopia: mixed method study. *BMC women's health*, *22* (1), 513. Doi: https://doi.org/10.1186/s12905-022-02076-3

Gosling, V. K. (2008). Regenerating communities: Women's experiences of urban regeneration. *Urban studies*, *45* (3), 607-626. Doi: https://doi.org/10.1177/00420980070873

Greed, C. (2007). A place for everyone? Gender equality and urban planning. *A ReGender Briefing Paper*.

Grimshaw, L., & Lane, C. Exploring gender in neighbourhood renewal: the role of women in neighbourhoods. *the 10th European Urban Research Association Conference*, The Vital City, University of Glasgow. URL: https://www.gla.ac.uk/media/Media_49280_smxx.pdf

Güney, Y. İ. (2014). Gender and urban space: An examination of a small Anatolian city. *ITU Journal of the Faculity of Architecture*. Vol. 11 No. 2 (2014): Space Syntax. URL: https://www.az.itu.edu.tr/jfa/article/view/460/396

Gupta, M., Ashtt, R., & Monga, A. (2024, April). Creating Inclusive and Safe Urban Spaces for Women A Case Study of Gender-Sensitive Urban Planning in Delhi. In *International Conference on Trends in Architecture and Construction* (pp. 789-807). Singapore: Springer Nature Singapore.

Habibi, S. M. (2020). *Az Shar ta Shahr: Tahlili Tarikhi az Mafahim-e Shahr va Sakhteman-e Faza-ye An dar Andishe-ye Irani (*From Citadel to City: A Historical Analysis of City Concepts and Spatial Structure in Iranian Thought). Tehran: University of Tehran Press (in Persian).

Habitat, U. N. (2012). Gender and urban planning: Issues and trends. *Nairobi: UN Habitat*.

Hampton, K. N., Goulet, L. S., & Albanesius, G. (2015). Change in the social life of urban public spaces: The rise of mobile phones and women, and the decline of aloneness over 30 years. *Urban Studies*, *52* (8), 1489-1504. Doi: https://doi.org/10.1177/0042098014534905

Hanson, S. (2010). Gender and mobility: new approaches for informing sustainability. *Gender, Place & Culture*, *17* (1), 5-23. Doi: https://doi.org/10.1080/09663690903498225

Haritas, K. (2013). Gender identity in urban poor mobilizations: evidence from Bengaluru. *Environment and Urbanization*, *25* (1), 125-138. Doi: https://doi.org/10.1177/0956247813477811

Hinojosa, K. H., & Moreno, C. E. A. (2016). The missing public domain in public spaces: A gendered historical perspective on a Latin American case. *Urbani izziv*, *27* (2), 149-160. URL: https://www.jstor.org/stable/24921003

Hubbard, P. (2013). *Cities and sexualities*. Routledge.

Jarvis, H., Cloke, J., & Kantor, P. (2009). *Cities and gender*. Routledge.

Jones, N. (2014). "I was aggressive for the streets, pretty for the pictures": Gender, difference, and the inner-city girl. In *Understanding Deviance* (pp. 504-506). Routledge.

Kacharo, D. K., Teshome, E., & Woltamo, T. (2022). Safety and security of women and girls in public transport. *Urban, planning and transport research*, *10* (1), 1-19. Doi: https://doi.org/10.1080/21650020.2022.2027268

Kalms, N. (2017). Digital technology and the safety of women and girls in urban space: Personal safety Apps or crowdsourced activism tools?. In *Architecture and feminisms* (pp. 112-121). Routledge.

Kalms, N. (2024). She City: Designing Out Women's Inequity in Cities.

Kern, L. (2021). *Feminist city: Claiming space in a man-made world*. Verso Books.

Khosla, P. (2007). Gendered Cities: Built and physical environments. *Toronto: Women and Urban Environment (National Network on Environments and Women's Health)*. URL: http://www.twca.ca/wp-content/uploads/2013/02/Gendered_Cities_-_Built_and_Physical_Environments.pdf

Kwan, M. P. (2013). Beyond space (as we knew it): Toward temporally integrated geographies of segregation, health, and accessibility: Space–time integration in geography and GIScience. *Annals of the Association of American Geographers*, *103* (5), 1078-1086. Doi: https://doi.org/10.1080/00045608.2013.792177

Kwan, S. (2010). Navigating public spaces: Gender, race, and body privilege in everyday life. *Feminist formations*, *22* (2), 144-166. Doi: https://doi.org/10.1353/ff.2010.0002

Lawton Smith, H. (2023). Public spaces, equality, diversity and inclusion: Connecting disabled entrepreneurs to urban spaces. *Land*, *12* (4), 873. Doi: https://doi.org/10.3390/land12040873

Lincon, Y. S., & Guba, E. G. (1985). Naturalistic inquiry. Beverly Hills.

Little, J., Peake, L., & Richardson, P. (Eds.). (1988). *Women in cities. Gender and the urban environment* (p. 154pp).

Malhotra, A., & Aulakh, R. S. (2023). FROM EXCLUSION TO BELONGING: ASSESSING WOMEN'S PERCEPTION OF PUBLIC OPEN SPACES. *ShodhKosh J. Vis. Perform. Arts*, *4*, 616-630. Doi: https://doi.org/10.29121/shodhkosh.v4.i2.2023.671

Mandeli, K. (2019). Public space and the challenge of urban transformation in cities of emerging economies: Jeddah case study. *Cities*, *95*, 102409. Doi: https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102409

Massoud, B. (2023). *"Patterns" of Threshold Spaces in the Historical City of Jeddah: Investigating the Relationship Between the Public Spaces and Residential Units*. Routledge.

Maunganidze, L. (2024). Gender, Architecture and Space. In *Representation and Materialization of Architecture and Space in Zimbabwe: Between National Icons and Dispositifs* (pp. 127-136). Cham: Springer Nature Switzerland. Doi: https://doi.org/10.1007/978-3-031-47761-4_8

McIlwaine, C. (2013). Urbanization and gender-based violence: exploring the paradoxes in the global South. *Environment and Urbanization*, *25* (1), 65-79. Doi: https://doi.org/10.1177/0956247813477359

Mehan, A. (2024). Informal and revolutionary feminist placemaking. *Frontiers in Sociology*, *9*, 1347471.

Mellgren, C., Andersson, M., & Ivert, A. K. (2018). "It happens all the time": Women's experiences and normalization of sexual harassment in public space. *Women & Criminal Justice*, *28* (4), 262-281. Doi: https://doi.org/10.1080/08974454.2017.1372328

Mohamed, A. A., & Stanek, D. (2019). Street networks, pedestrian movement patterns and sexual harassment. *Journal of gender-based violence*, *3* (1), 7-27. Doi: https://doi.org/10.1332/239868019X15475690989380

Mohanty, C. T. (2005). *Feminism without borders: Decolonizing theory, practicing solidarity*. Zubaan.

Molyneux, M., & Razavi, S. (Eds.). (2002). *Gender justice, development, and rights*. OUP Oxford.

Momsen, J. H., & Kinnaird, V. (1993). *Different places, different voices*. London: Routledge.

Moreau, M. (2024). Envisioning urban futures: Feminist urbanism and landscape co-production in Glasgow [Paper presentation]. RGS-IBG Annual International Conference 2024, London, United Kingdom; Online.

Moreno, M. J. G., Prados, J. S. F., & Cuenca-Piqueras, C. (2022). Fear for All Women: European women's fear of harassment and aggression in public spaces. *Journal of interpersonal violence*, *37* (7-8), NP4160-NP4186. Doi: https://doi.org/10.1177/0886260520958390

Moser, C. (2013). Building inclusive cities: Women's safety and the right to the city. Taylor & Francis.

Mukherjee, K., Roy, K., & Pal, B. (2023). Gender parity in urbanizing city: a case study of Barasat City, India. Global Social Welfare, 10 (4), 313-333. Doi: https://doi.org/10.1007/s40609-023-00296-5

Mukhopadhyay, M., & Singh, N. (2007). Gender justice, citizenship and development. *Gender Justice, Citizenship and Development*, 1.

Navarrete-Hernandez, P., Vetro, A., & Concha, P. (2021). Building safer public spaces: Exploring gender difference in the perception of safety in public space through urban design interventions. *Landscape and Urban Planning*, *214*, 104180. Doi: https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2021.104180

Nikolaeva, A., & Shakthi, S. (2026). Moving towards gender-sensitive urban mobility planning: Unpacking the role of knowledge. *Urban Studies*, *63* (2), 205-224. Doi: https://doi.org/10.1177/00420980251340871

Pancholi, S., Yigitcanlar, T., & Guaralda, M. (2015). Public space design of knowledge and innovation spaces: learnings from Kelvin Grove Urban Village, Brisbane. Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 1 (1), 1-17. Doi: https://doi.org/10.1186/s40852-015-0015-7

Parker, A., & Rubin, M. (2023). Mobility intersections: Gender, family, culture and location in the Gauteng City-region. In *Urban Forum* (Vol. 34, No. 4, pp. 463-479). Dordrecht: Springer Netherlands. Doi: https://doi.org/10.1007/s12132-022-09479-3

Phadke, S. (2013). Unfriendly bodies, hostile cities: Reflections on loitering and gendered public space. *Economic and Political Weekly*, 50-59. URL: https://www.jstor.org/stable/23528480

Qi, J., Mazumdar, S., & Vasconcelos, A. C. (2024). Understanding the relationship between urban public space and social cohesion: A systematic review. *International Journal of Community Well-Being*, *7* (2), 155-212. Doi: https://doi.org/10.1007/s42413-024-00204-5

Raju, S., & Paul, T. (2018). Public Spaces and Places: Gendered Intersectionalities in Indian Cities. In *India's contemporary urban conundrum* (pp. 128-138). Routledge India.

Rampaul, K., & Magidimisha-Chipungu, H. (2022). Gender mainstreaming in the urban space to promote inclusive cities. *The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa*, *18* (1), 1163. Doi: https://doi.org/10.4102/

DOI: 10.22034/rau.2026.2082861.1297

td.v18i1.1163

Ranade, S. (2007). The way she moves: Mapping the everyday production of gender-space. *Economic and Political Weekly*, 1519-1526. URL: https://www.jstor.org/stable/4419518

Reeves, D. (2004). *Planning for diversity: policy and planning in a world of difference*. Routledge.

Roberts, M. (2016). *Fair shared cities: The impact of gender planning in Europe*. Routledge.

Roberts, N., Donovan, C., & Durey, M. (2022). Gendered landscapes of safety: How women construct and navigate the urban landscape to avoid sexual violence. *Criminology & Criminal Justice*, *22* (2), 287-303. Doi: https://doi.org/10.1177/1748895820963208

Runyan, A. S. (2018). What is intersectionality and why is it important?. *Academe*, *104* (6), 10-14. URL: https://www.jstor.org/stable/26606288

Ruxton, S., & Oxfam, G. B. (Eds.). (2004). *Gender equality and men: Learning from practice*. Oxfam.

Sadeghi, A. R., & Jangjoo, S. (2022). Women's preferences and urban space: Relationship between built environment and women's presence in urban public spaces in Iran. *Cities*, *126*, 103694. Doi: https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103694

Sadeghi, A. R., Baghi, E. S. M. S., Shams, F., & Jangjoo, S. (2023). Women in a safe and healthy urban environment: environmental top priorities for the women's presence in urban public spaces. *BMC women's health*, *23* (1), 163. Doi: https://doi.org/10.1186/s12905-023-02281-8

Şahin, Ö. (2018). From home to city: Gender segregation, homosociality and publicness in Istanbul. *Gender, Place & Culture*, *25* (5), 743-757. Doi: https://doi.org/10.1080/0966369X.2018.1455641

Savitri, R. T. (2026). Gender–responsive public space: An inclusivity perspective toward sustainable urban development. *Journal of Placemaking and Streetscape Design*, *3* (2), 80-96. Doi: https://doi.org/10.61511/jpstd.v3i2.2026.2707

Şenol, F. (2022). Gendered sense of safety and coping strategies in public places: a study in Atatürk Meydanı of Izmir. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*, *16* (3), 554-574. Doi: https://doi.org/10.1108/ARCH-08-2021-0213

Siwach, P. (2020). Mapping gendered spaces and women's mobility: A case study of Mitathal Village, Haryana. *The Oriental Anthropologist*, *20* (1), 33-48. Doi: https://doi.org/10.1177/0972558X20913680

Sweetman, C. (Ed.). (2000). *Gender in the 21st Century*. Oxfam.

Tara, S. (2011). Private space in public transport: Locating gender in the Delhi metro. *Economic and Political Weekly*, 71-74. URL: https://www.jstor.org/stable/23065551

Tonkiss, F. (2024). Gendering urban public space. In *Handbook on Gender and Cities* (pp. 47-55). Edward Elgar Publishing.

Tuncer, S. (2018). *Women and public space in Turkey: Gender, modernity and the urban experience*. Bloomsbury Publishing. Doi: https://doi.org/10.1080/0966369X.2024.2352273

Ünlü Yücesoy, E. (2006). *Everyday urban public space: Turkish immigrant women's perspective*. Utrecht University.

Vera-Gray, F., & Kelly, L. (2020). Contested gendered space: Public sexual harassment and women's safety work. In *Crime and fear in public places* (pp. 217-231). Routledge.

Viswanath, K., & Mehrotra, S. T. (2007). 'Shall we go out?'Women's safety in public spaces in delhi. *Economic and political weekly*, 1542-1548. URL: https://www.jstor.org/stable/4419521

Whitzman, C., Andrew, C., & Viswanath, K. (2014). Partnerships for women's safety in the city:"Four legs for a good table". *Environment and urbanization*, *26* (2), 443-456. Doi: https://doi.org/10.1177/0956247814537580

Wrede, T. (2015). Introduction to special issue:" Theorizing space and gender in the 21st century". *Rocky Mountain Review*, *69* (1), 10-17. Doi: https://doi.org/10.1353/rmr.2015.a580801

Zhu, W. J., Chan, S. M., & van Ameijde, J. Gender Sensitivity in Urban Design: Strategies for More Inclu-sive Pedestrian Spaces in Tseung Kwan O, Hong Kong.

Zuleta, D., Idrovo, R., Vega, E., & Pinto, J. (2025). Gender-sensitive architecture: Spatial strategies for enhancing safety and well-being of women and girls in Latin American cities. *Revista de Investigaciones en Energía, Medio Ambiente y Tecnología (RIEMAT)*. Doi: https://doi.org/10.33936/riemat.v10i2.7657.